



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Haklar Projesi genciz Raporu Nisan 2023

Üniversite Gençliği İnsan
Hakları Politika İzleme Raporu

 haklar.org.tr

 **HAK
LAR**

Eşit Hak
Eşit İnsan

   [haklarprojesi](https://www.haklarprojesi.org)



uğur ARASTIRMACI
mumcu GAZETECİLİK
VAKFI



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



İçindekiler

Kısaltmalar Cetveli:

GİRİŞ	4
Haklar Projesi Hakkında:	7
Proje Tanıtımı	7
Faaliyetler:	8
BÖLÜM A Arkaplan:	9
Gerçekleşen İzleme Ziyaretleri:	19
Bölüm B Yasal Çerçeve:	22
Ulusal Hukukta Ayrımcılıkla İlgili Önde Gelen Hükümler:	23
Anayasa:	23
Türk Ceza Kanunu:	23
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu:	24
Uluslararası Hukukta Ayrımcılıkla İlgili Önde Gelen Hükümler:	27
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	27
Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme	28
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi(CEDAW)	32
Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	33
Bölüm C Anket:	36
Anket hakkında sayısal bilgiler:	36
Anket İçerik Değerlendirme:	39
Ayrımcılığın Katılımcıların Hayatına Etkisi:	44
Kadına Yönelik Ayrımcılık Algısı:	45
Dini Azınlıklara veya Farklı Mezheplere Yönelik Ayrımcılık Algısı:	47
Cinsel Yönelime Yönelik Ayrımcılık Algısı:	48
Katılımcıların Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu/Deneyimi:	50



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Grup dışlanma ve ayrımcılık nedenleri dağılımının kimlikler – hak özneleri bakımından dağılımlarının mekanlara dağılım oranları:	51
Din veya Mezhep Nedeniyle Ayrımcılık:	59
Cinsel Yönelim Nedeniyle Ayrımcılık:	74
şikayet ve Önleme Mekanizmalarına ilişkin Algı:	82
Değerlendirme ve Öneriler:	86
■ LBGİ+'ların Tamamı Psikolojik şiddet Mağduru:	87
■ Gençler Önleme ve şikayet Mekanizmalarına Güven Duymuyor:	87
■ şiddet Ailenin Tüm Bireylerinden Geliyor:	87
■ Flört ve Arkadaş şiddeti/Akran Zorbalığı Çok Yaygın	88
■ Öğrenciler Öz Örgütlenmelerine Güven Duyuyorlar	88
■ Dini Konular Ayrımcılık Nedeni Olmaya Devam Ediyor	89



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Kısaltmalar Cetveli:

AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
CEDAW	: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme
CRC	: İşkenceye Karşı Sözleşme ve Çocuk Hakları Sözleşmesi
CTS Birimi	: Cinsel Taciz ve Cinsel Saldırıya Karşı Destek Birimi
DIHAA	: Avrupa Birliği'nin Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı
GSM	: Gençlik Servisleri Merkezi Derneği
Haklar Ağı	: Haklar Projesi İnsan Hakları Sivil Toplum Ağı
ICERD	: Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
ICESCR	: Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
ICCPR	: Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
MOKİD	: Mardin Ortak Kadın İşbirliği Derneği
um:ag	: Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



GİRİŞ

Kendimden başkası olmak istemiyorum
Nasıl doğmuşsam öyleyim
Kim olduğumu bulacağım

Sophocles, Oedipus trajedisine bu sözlerle başlar. “Kim” olmaya dair bu satırlar, “kimlik” temelli insan hakları ihlalleri ve ayrımcılık temelli bu rapora da başlangıç sözleri olmaya namzettir. Bir arayış sürecinde “kim” olduğunu anlama, “kim” olduğundan kendini var etme ve “kendi olmak”la “başka”sından ayrışmaya dair anlamlandırmada insan hakları ihlalleri nerede durur?

Bu sorular Haklar Projesi gencİZ Raporu, kapsamında izleme - raporlama faaliyetlerine temel oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, temel amaç; Proje kapsamındaki yedi ildeki ayrımcılık ve insan hakları ihlali vakalarına ilişkin doğruları açığa çıkarmaktır. Rapor, üniversite gençliğinin aktif katılımı ile hazırlanmıştır. Raporda, kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim kaynaklı nefret suçları ve din/inanç gruplarının insan hakları ile nefret söylemleri kaynaklı ayrımcılık ve insan hakları ihlallerine odaklanılmıştır. Rapora, UYMC (University Youth Human Rights Policy Monitoring Center – Üniversite Gençliği İnsan Hakları Politika İzleme Merkezi – gencİZ) dijital izleme çalışmaları, yerel izleme toplantıları, yıllık izleme çalıştay, güvenilir ulusal ve uluslararası örgütler ile akademisyenler tarafından yapılan araştırma ve gözlemler dâhil edilmiştir.

Buna göre, Rapor üç bölüme ayrılmıştır:

BÖLÜM A, Akademi merkezli izleme raporlama olmak üzere ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri bağlamlarında Proje ile ilgili tematik raporları, yayınları, araştırma ve gözlemler ile değerlendirmeleri içermekte ve rapora arka plan oluşturmaktadır. Bu kapsamda, bu bölüm Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, ulusal ve uluslararası STÖ'ler tarafından geliştirilen birçok araç ve rapor ile akademik yayın ve çeşitli diğer kaynaklardan yararlanılarak içerik analizi yöntemi ile hazırlanmıştır. Ardından, toplanan bilgi ve veriler, haklar mevzuatı ve sivil toplumun talepleri ile toplumsal dönüşüm için eksik kalanın ne olduğu sorusu etrafında bir teze dönüştürülerek, önerilerin buna göre geliştirilmesi gerekliliğiyle açıklanmaktadır.

BÖLÜM B, Hukuk merkezli izleme – raporlama olmak üzere ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri bağlamlarında Proje ile ilgili tematik gruplar çerçevesinde ilgili haklara ilişkin uluslararası ve yerel mevzuatın bilgisini sunarak yasal çerçeve oluşturmaktadır.



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



BÖLÜM C, Uygulama merkezli izleme – raporlama olmak üzere ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri bağlamlarında Proje kapsamındaki dijital izleme vakaları, izleme toplantıları, takip toplantıları, izleme çalıştay faaliyetleri bilgilendirmeleri ile anket araştırması sonuçlarını paylaşmaktadır. Böylece bu bölüm, veri toplama ve hangi verilerin nasıl sunulması konusunda, sınırlarının ve olanaklarının tanımlanmasıyla tamamlayıcı mekanizma olarak Haklar Projesi gençZ Raporu'nun tespitlerini alana ihtiyaç analizi bilgisi olarak sunmaktadır. Hedef kitle, politika yapıcılar, ilgili kamu otoriteleri, gençlik merkezleri, üniversite öğrenci toplulukları ve sivil toplum örgütleri dâhil alanda faaliyet gösteren tüm aktörlerdir.

Rapor, savunuculuk ve lobicilik faaliyetleri başta olmak üzere sahada kullanım için uygulamaya yönelik olarak düzenlenmiştir. Aynı zamanda bilgiye erişim ilkesi gözetilerek proje web sitesinde çevrimiçi platform ile birlikte açık erişim kaynak olarak kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Rapor, projenin ilerleyen yılları için bir rota oluşturacağı gibi aynı zamanda alandaki diğer çalışmalara katkı sunmak bakımından bir kaynak olarak geliştirilmiştir. Raporun hazırlanmasına katkı sağlayan Musa Toprak (İnsan Hakları Hukuku), Dr. Neslihan Tuğçe Özyeter (Ölçme Değerlendirme) ve Duygu Karabulut (Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi) içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Haklar Projesi Hakkında:

Proje Tanıtımı

Kısa adı “Haklar Projesi” olan “Kırılgan Gruplardan Gençlerin İnsan Haklarını Geliştirmek İçin Üniversite Gençliğinin Güçlendirilmesi” projesi, Avrupa Birliği'nin Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı (DIHAA) programı kapsamında, “kadın, din/inanç ve LGBTİ+” gruplarından gençlere yönelik ayrımcılık ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi için üniversite öğrencilerinin güçlendirilmesini amaçlıyor.

Gençlik Servisleri Merkezi Derneği (GSM), Mardin Ortak Kadın İşbirliği Derneği (MOKİD) ve Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı (um:ag) tarafından yürütölen ve 36 ay devam edecek olan proje, çevrimiçi ve yüz yüze etkinlikler yoluyla eşitlik ve sıfır ayrımcılık temelinde 18-25 yaş grubu üniversite öğrencileri arasında bağ kurmayı hedefliyor.

Toplumda insan hakları kültürünün gelişimi ve yaygınlaşması açısından, proje kapsamında oluşturulacak “İnsan Hakları Sivil Toplum Ağı (Haklar Ağı)”, Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) arasında diyalog ve öğrenme ortaklıkları kurulmasını amaçlıyor. Haklar Ağı'nda yer alacak



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



sivil toplum örgütleri, öğrenci toplulukları ve aktivistler, gençlerin insan haklarını kavramaları ve seslerinin duyurulması açısından kolaylaştırıcı roller üstlenecekler.

Faaliyetler:

Proje kapsamında 18-25 yaş grubundan üniversite öğrencilerine yönelik olarak geliştirilecek insan hakları üzerine uzaktan eğitim programları, gençlerin insan haklarını kavraması ve özümsemesi açısından destekleyici bir niteliğe sahip olacaktır. Haklar Ağı üyeleri "Bilişsel ve Psikososyal" olmak üzere proje kapsamında iki başlıkta hazırlanacak olan insan hakları modüllerinin gençlere erişimi ve uygulanması üzerine katkılar sağlayacaktır.

Proje kapsamında aşağıda yer alan konular üzerine, 18-25 yaş grubundan üniversite öğrencilerine yönelik olarak alanında deneyimli uzmanlarla birlikte aşağıda yer alan uzaktan eğitim programını gerçekleştirilmiştir ve ücretsiz olarak kullanıcıların yararlanmasına sunmuştur:

- Temel İnsan Hakları
- Dini/İnanç Gruplarına Yönelik İnsan Hakları ve Nefret Söylemleri
- LGBTİ + Hakları ve Nefret Suçları
- Kadın Hakları, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve çocuk yaşta evlilikler
- Networking, İzleme ve Savunuculuk

Uzaktan eğitim programlarıyla birlikte gençler aynı konularda, sanatın araç olarak kullanıldığı, "yaşayan laboratuvarlara (living labs)" katılma imkânı da bulacaklar. Her iki programın tamamlanmasının ardından gençlik eğitimlerinde kullanmak amacıyla hazırlanacak "insan hakları eğitim kitinin" uygulamasına yönelik düzenlenecek olan eğitici eğitimleri Haklar Ağı üyesi STÖ'lerin üyesi veya gönüllüsü gençlerin katılımıyla düzenlenecek. Böylelikle STÖ'ler insan hakları eğitimleri kapsamında ihtiyaç duydukları her zaman video eğitimlerden ve eğitim kitlelerinden yararlanabilecekler.

Projenin ilerleyen aşamalarında gençler "Sivil Gazetecilik Eğitim Programları" başlığı altında uzaktan, Podcasting, Hak Temelli Habercilik, Dijital Hikâye Anlatıcılığı, Haber Yazma Teknikleri, Mobil Habercilik eğitimleri, Bilgi Düzensizlikleri, Veri Doğrulama ve Dijital Medya Okuryazarlığı üzerine de eğitim alma ve elde ettikleri deneyimleri daha ileri bir noktaya taşıma fırsatı bulacaklar.



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Eğitim, izleme ve savunuculuk olmak üzere üç ana faaliyet alanı bulunan Haklar Projesi kapsamında gençler, eğitimlerle birlikte proje kapsamında izleme ve savunuculuk faaliyetleri içerisinde de yer alacaklar.

Haklar Ağı içerisinde yer alan STÖ'lerin üyesi veya gönüllüsü olan gençlere eğitimlere ve faaliyetlere katılımda öncelik tanınacak ve katıldıkları programlarla ilgili sertifika da alabilecekler.

BÖLÜM A Arkaplan:

AB İLERLEME RAPORLARI ÜZERİNE İÇERİK İNCELEMESİ

Bu bölümde, AB'nin Türkiye'yi ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri bağlamlarında dayandırdığı kaide üzerinde durulmaktadır. Yıllık olarak AB'nin düzenli yayınladığı ilerleme raporlarındaki içerik hareket noktası alınarak AB'nin konu hakkındaki yaklaşımlarına yönelik derinlemesine incelemeler yapılmaktadır. Konunun bağlamları hakkında projenin ilgili farklı araştırma sorularına yönelik içeriği incelemek, farklı bakış açılarını derlemek ve bunları anlamlandırmak amacıyla niteliksel içerik analiz yöntemi kullanılmaktadır. Projenin başlangıç yılı 2022'den itibaren retrospektif olarak geriye götürülerek kapsandığı izlekte 2021 ve 2020 yılları raporlarını içeren bir örneklem birimi seçilmiştir.

METOT

Bu örneklem seçiminde, projenin uygulama başlangıç yılı 2022 yılı ilerleme raporu temel değer olarak belirlenirken projenin başvuru sürecindeki arka planını da oluşturan 2021 ve 2020 yılları ilerleme raporları da kapsama dâhil edilerek incelenmiştir. Özellikle, projenin uygulanmaya başladığı birinci yılının ikinci yarısında izleme toplantıları yürütülürken yayınlanan 2022 yılı ilerleme raporu, proje kapsamında yazılan bu raporun insan hakları izlemesinin amaç, kapsam ve yöntemle dayalı uygulamalarının ana hatlarıyla belirlenmesi ve benimsenmesi bakımından belirteç görevi görmüştür. Bu noktada, AB'ye katılım sürecinin temel ilkeleri olan demokratik kurumların işleyişi ve kamu yönetimi reformu ile hukukun üstünlüğü ve temel haklar politikaları bağlamında Türkiye'ye yönelik söylemini incelemek amacıyla 2022 – 2021 – 2020 yılları AB ilerleme raporlarının geri bildirimleri, değerlendirmeleri ve önerileri üzerinde ayrıntılı olarak çalışılmıştır. İnceleme sürecini kolaylaştırmak için proje başvuru ve uygulama süreci her yılı temsilen bir rapor ile örneklenerek araştırma birimi olarak 2020 – 2021 – 2022 yılları raporları ele alınmıştır.



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



İlerleme raporlarında 23 numaralı Yargı ve Temel Haklar ile 24 numaralı Adalet, Özgürlük ve Güvenlik fasıllarının ilgili bölümleri ayrıntılı şekilde analiz edilmiştir. İncelenen söylemin analizinde verilerin ayrıntılı bir şekilde okunmasının ardından ilgili bilgiler tümevarım yöntemi ile genellemeler yapmaya imkân tanıyan ortaklıklar, benzerlikler ve örüntüleri saptamayı amaçlayan tartışma alanlarında tasnife tabi tutulmuştur. Belirtilen bölümler; sivil toplumun güçlendirilmesi, kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim, din – inanç özgürlüğü bölümleridir. Bir bilginin kesişimsel olması durumunda aynı bilgi birden fazla kategoride tasnif edilmiştir. Tasnif sürecinin ardından “analitik tümevarım” yöntemine başvurulmuştur. Ön açıklamalar ve açıklamaların kategoriye uygunluğunu araştıran doğrulamalar yapılmıştır. Açıklamaların incelenen bilgiye uymaması durumunda yeni değişken metni de kapsayacak şekilde genişletilmiş, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise yeni açıklamalar yapılmıştır. Bu izleme – değerlendirme sürecinde benzerlikler ve farklılıklar temelinde ilerleme raporunun mantıksal gereğerlendirmesiyle bağdaşacak ölçüde araştırmalarla saptamalar yapılmıştır.

İLERLEME RAPORLARI GENEL SAPTAMALAR

İlerleme raporları incelendiğinde, üç yılda da Türkiye’de projenin ulaşmaya çalıştığı genel amaç, özel amaç ve ilgili tematik konularıyla bağlantılı değerlendirmelerinde ciddi aksaklıklar, gerilemeler ve yapısal eksiklikler vurgulanmaktadır. Türkiye’nin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü anlamında attığı adımların AB’nin genişleme politikasıyla uyumlu olmadığı ve bu doğrultuda sağlanması gerekli standartlarda, olması gereken ile olan arasındaki kopuklukların genel ekseriyette altı çizilmektedir. Mevcut durumun analizi ile birlikte esas vurgunun mevcut durumun değişmesi ile ilgili önerilere dayandığı görülmektedir. Bu yönüyle, ilerleme raporlarında projeye ilintili bölümlerin farklı konu alanları ve bağlantıları ile rehber niteliğinde bir akış sunduğu görülmektedir.

SİVİL TOPLUMUN GÜÇLENDİRİLMESİ

Sivil toplum; bilgi üretme, farkındalık yaratma ve çözüm odaklı yaklaşımlar sunan gündemler yaratma bakımından sorgulayan, sınırlayan ve zorlayan bir toplumsal kurum hali olarak (Alemdar 2018, 178 – 182) demokratik sistemin en önemli gerekliliklerinden biri olarak incelenen zaman diliminin başında gelmektedir. Bununla beraber, sivil toplumun güçlendirilmesi noktasında devamlılık arz eden bir vurgunun olması kayda değerdir. Bu noktada, ortak amaçlar ve değerler üzerine inşa edilen farklı çalışma alanlarındaki sosyal



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



birliktelikler olan sivil toplumun güçlendirilmesi vurgusu, raporlarda Türkiye’de sivil toplumun içerisinde bulunduğu gerileme ve ciddi baskılanmalar nedeniyle zorunlu bir gereklilik olarak açık bir şekilde sunulmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’deki sivil toplum çalışmalarının, sivil yaşama katılma, demokratik müzakere yollarını arama ve sivil sesleri duyulabilir kılma anlamındaki uygulamalarının teşvik edilmesi yönünde bir taraftan mevcut durum değerlendirmeleri incelenmekte diğer taraftan ise Türkiye’ye fiiliyatta ayrıntılı somut talepler yapılmaktadır. 2021 yılı raporunda somut ilerlemelerin sağlanması, Türkiye’nin ulusal politikalar ve yasal mevzuatının geniş yelpazedeki hak temelli sivil toplum örgütleri ile diyalog süreçlerinin başlamasına ve sürdürülebilir kılınmasına yönelik sistemli ve kapsayıcı mekanizmaların varlığına bağlanmıştır. Bu kapsamda, İnsan Hakları Eylem Planı’nın hazırlanmasında başlangıç düzeyindeki temaslar anlamlı bulunmakla beraber, Plan’a ilişkin ileri safhalarda sivil toplumla – paydaşlar olarak nitelendirilerek – paylaşılmaması bu anlamlılığın sorgulandığı bir yaklaşıma evrilmiştir. Öyle ki, bu temaslar ana hatlara ilişkin başlangıç düzeyinde bir danışma olarak tanımlanmıştır. Bu durumun, Plan’ın politika önerilerinde anlamlı girdilerin oluşmasını engelleyerek belirli hedefler, faaliyetler, göstergeler, referanslar ve zaman çizelgeleri içermemesine neden olduğu üzerinde ayrıntılı olarak durulmaktadır. Bu noktada, sivil toplumun etkin ve etkili bir paydaş olması ve güçlendirilmesi konularında gerekliliğın altı defaatle çizilmektedir. Benzer araştırmalarla, Türkiye’nin AB müktesebatı ile uyumlu bir insan hakları politikası takip etmesi gereği, bu konuda olan iyi uygulamalar, gerekli atılımlar ve ihtiyaç duyulan düzenlemeler ile ilerleme raporlarında sıklıkla vurgulanan bir diğer konu alanıdır.

Bu çerçeve içinde, Türkiye’nin insan hakları politikalarında AB ile paralel çalışmasının talep edildiği görülmektedir. Bu kapsamda, ayrımcılıkla mücadele mevzuatı ve uygulamalarının din – inanç, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliği temelli AİHS ve AB norm ve standartları ile uyumlu pratikler ile yerleşmesi hedeflenmektedir. Örneğın, nefret söylemi ve nefret suçlarının ayrımcılıkla mücadele mevzuatı ile yasaklanmaması eleştirilmektedir.

Başta da belirtildiği üzere, diğer konu alanları ile karşılaştırıldığında farklı zaman dilimleri arasında en az değişimin sivil toplumun güçlendirilmesi politikalarında gözlemlendiğini söylemek yerinde olacaktır. Bu bağlamda, raporların daha girişinde hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı AB’nin kurucu değerleri olarak ortak bulunmaktadır ve sivil toplumla aidiyeti tematik konular ekseninde tartışmaları derinleştirmektedir. Bu noktada, ilgili tematik konu alanlarındaki politikalar ve uygulamaların raporlarda tartışılması proje bağlamında kaldıraç görevi görmektedir.



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



KADININ İNSAN HAKLARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDET

Kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet konularında incelenen bütün zaman aralığı boyunca ortak olan nokta, toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırılmasına yapılan vurgudur. Bu bakımdan örneklem birimi olarak seçilen ilerleme raporlarıyla, ilgili BM raporları, AB Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Strateji Belgesi (2020 – 2025), AB Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı (2021 – 2025) ile AB İnsan Hakları ve Demokrasi Eylem Planı (2020 – 2024) arasında bütüncül bir yaklaşım sunarak bağdaşan bir anlatım söz konusudur. Nitekim, anılan bu belgelerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması kanıt temelli, sürekli ve uzun vadede sonuçlar üretecek politikaların varlığına bağlanmıştır. Bu bakımdan, ilerleme raporlarında Türkiye’de konunun ölçeğini ve niteliğini planlama, izleme, değerlendirme ve raporlama amaçlı bir bilgi ve veri akışı sisteminin yoksunluğu örneklendirilerek açıklanmıştır. Bu açıklama, toplumsal cinsiyet eşitliği eylem planlarının sürdürülebilir değişim ve dönüşüm potansiyeli yaratacak kurumsal süreçlerin, kültürlerin ve yapıların tasarımı, uygulamasının görünür olmasıyla demokratik katılımcı sistemlerin payandası olarak görülerek gerekçelendirilmiştir. Ancak ve ancak toplumsal cinsiyet temelli şiddet vakalarının son bulmasını sağlayacak hedef temelli güçlendirme politikalarının varlığı; sivil, siyasal, ekonomik ve toplumsal - kültürel katılımın gerçekleşmesini temellendiren katılımcı toplumların inşasını oluşturabilir. Toplumsal cinsiyet temelli dönüşüm yaklaşımlarının açıklama, sorgulama ve değişim temelli norm ve standartlara doğru ana akımlaştırılmasıyla eşgüdümlü olarak görülmüştür. Bu bakımdan, insan hakları temelli izlemelerde toplumsal cinsiyet eşitliği belirtecinin yaygınlaştırılmasının imkânları üzerinde durulmuştur. Yasal ve yapısal korumaların artırılması ve her türlü toplumsal cinsiyet temelli şiddetin suç olarak sayılması için kurumsal kapasite güçlendirmelerinin, uluslararası yasal ve siyasal çerçeveye uyumlu etraflı yaklaşımların benimsetilmesinin yarattığı meşruiyet zeminlerine odaklanılmıştır. Önleyici ve koruyucu yasama, yürütme ve yargı organlarının kurumsallaşmasının gereklilikleri, bütüncül yöntemler, analizler ile insan haklarına saygılı, dayanıklı, kapsayıcı ve demokratik toplumların inşası ile koşut tutulmuştur.

Demokratik, şeffaf ve hesap verebilir kurumların kurumsallaşmasıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında insan hakları ve demokrasinin karşılıklı güçlendiren etkilerine değinilmiştir. Türkiye’de hukuki ve kurumsal çerçevede eşitliğin sağlanması yolunda atılan adımların uygulamadaki yetersizlikleri, farkındalık ve kararlılık önünde set oluşturmaktadır. Yine, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne (İstanbul Sözleşmesi) çekinceler gösterme ve nihayetinde çekilme kararı, uluslararası düzeyde Türkiye'nin norm ve standartlara bağlılığının sorgulanmasına neden olarak gösterilmektedir. Ulusal düzeyde ise kadın ve kız çocuklarının haklarının korunması ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önlenmesinde önemli bir geriye düşme nedeni olarak gösterilmektedir. Bu durum, kadının insan haklarına erişimini sınırlandıran ve uluslararası düzeyde koruma altına alınma güvencesini sekteye uğratan kadınları olası hak ihlallerine daha açık hale getirmesi bakımından ısrarla eleştirilen bir konu alanı olarak göze çarpmaktadır. Bu noktaların yanında, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin bir türü olarak çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirmeler konusu raporlarda derinlikli olarak ele alınmaktadır. İncelenen bütün rapor dönemi boyunca ortak olan nokta, Türkiye'nin bir çocuk hakları ihlali ve nihayetinde bir insan hakları ihlali olarak toplumsal cinsiyet temelli şiddetin bu türünün tespitleri ve önlenmeleri konusunda ivedi tedbirleri ve yaptırımları gündemine aldığı planlamalar yapmasıdır. Bu konunun farkındalık artırıcı politikalarla eşgüdümlü ilerlemesinin gerekliliğine değinilmektedir. Çocukların şiddetten ve istismardan korunması konusunda etkin planların ve yaptırımların gündemde başa tutturulması yoluyla ancak nitelikli ilerlemeler kaydedileceğine yönelik ciddi bir vurgu vardır. Bunun için, hedef odaklı strateji belgeleri ve eylem planları hazırlanarak konuyla ilgili sosyo ekonomik koşulların, toplumsal normların, geleneksel ve kültürel kodlamaların yasal çerçeveler üzerindeki risk faktörleri iyi bir şekilde tanımlanmalıdır. Bu gereklilik, raporlarda çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirmelerin önlenmesi için bir zorunluluk hali olarak ifade edilmektedir.

TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİĞİ VE CİNSEL YÖNELİM

2020 yılı ilerleme raporunda bahsedilmekle birlikte, daha sonraki 2021 ve 2022 yılları ilerleme raporlarında toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim bağlamında LGBTİ+ bireylerle ilgili vurgunun arttığı gözlemlenmektedir. Uluslararası insan hukukunda cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri ile ilgili kapsamlara değinerek her insanın insan olmak bakımından hür ve eşit doğduğu ve onur ve haklara sahip olmasıyla haklarının korunması, haklarına saygı gösterilmesi ve haklarının gerçekleştirilmesi gerekliliklerinin altı çizilmektedir.

İlerleme raporlarında, LGBTİ+ bireylerin temel haklarının korunmaması ciddi bir endişe kaynağı olarak görülmektedir. LGBTİ+ bireylerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve toplumdaki dengesiz güç ilişkileri nedeniyle belirli ve sürekli damgalama, dışlama, tecrit, ötekileştirme, kriminalize etme, patolojikleştirme ve insandışılaştırma gibi söz ve eylemlere maruz kalması



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



bu durumu açıklamaktadır. Yine bu noktada, LGBTİ+ bireylerin insan hakları ihlallerine açık bir konuma getirildikleri vurgulanmaktadır.

Eğitlik ve ayrımcılık yasağı bağlamında toplumsal cinsiyet kimliklerinin yasal tanınması ve korunmasının önemi açık ifadelerle yer almaktadır. Bu konuda önleyici uygulama, tedbir ve cezalara erişimi sağlayacak mekanizmaların varlığına duyulan ihtiyaç belirtilmekte; Türkiye'nin bu konudaki iradesizliği eleştirilmektedir.

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ile ifade özgürlüğünün çok daha öne çıktığı 2021 ve 2022 yılları raporlarında gözaltı, etkinlik yasakları ve etkili kovuşturamaya karşı yaşanan sorunların çözümünde sivil alan önemli bir paydaş olarak yer almaktadır. Mevcut sorunların çözüm yolunda gösterilen adresler sivil toplum, üniversiteler ve uluslararası kuruluşlardır. Belirtilen aktörlerle dayanışma açık bir şekilde belirtilmektedir. Bu noktada, AB tarafından işaret edilen kurumların da Türkiye tarafından suçlama, engelleme ve baskılara uğraması da yine eleştirilmektedir.

DİN – İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ

Din veya inanç topluluklarını etkileyen gerilimler, insan hakları hukukunun ve özellikle de din veya inanç özgürlüğüne ilişkin hükümlerin bağlayıcılığı üzerinden ilerleme raporlarında tartışılmaktadır. Din veya inanç özgürlüğü birbirine bağlı ve birbirinden ayrılmaz insan hakları koruma düzeninin temel bir parçası olarak (Yıldırım 2023, 2) ele alınmaktadır. Bu yönüyle din, inanç veya inançsızlık temelli nefret söylemlerinin hedef gruplara göre dağılımları Hristiyanlar, Protestanlar, Yahudiler, Aleviler, ateistler, agnostikler gibi bireyler ve topluluklar açısından çeşitlilik gösteren bir boyutla tartışılmaktadır. Din veya inanç topluluklarının tüzel kişilik edinme ve özerklik haklarına eğilmek suretiyle, uluslararası hukukta bu özgürlüğe tanınan korumanın kapsamı Venedik Komisyonu üzerinden incelenmektedir. Türkiye'deki yasal mevzuatın ve uluslararası norm ve standartlara uygunluğun genel olarak ibadet özgürlüğüne saygı gösterme konusunda bir bağlılık şeklinde olsa da; uluslararası denetleme standartlarına uygunluk açısından sorunlar olduğu dile getirilmektedir. Bu noktada, özellikle patrikhanelerin, hahambaşılığın, sinagogların ve kiliselerin hukuki statüsünün bulunmamasına ilişkin olmak üzere, gayrimüslim ve Alevi, Rum, Ermeni, Süryani cemaatlerin tüzel kişiliğinin olmaması ciddi bir sorun olarak gösterilerek örneklendirilmiştir. Din/inanç toplulukları açısından tüzel kişiliğın din veya inanç özgürlüğünün kullanılması açısından taşıdığı önem ve etkiler (Yıldırım 2023, 9) ayrımcı unsur ve uygulamaların sonlandırılması



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



için adımların atılması, reformların yapılması teşvik edilmektedir. Bu konuda AB norm ve standartlarıyla uyumlu yasal çerçevelerin oluşturulmasının gereklilikleri dile getirilmektedir. İlerleme raporlarında din, inanç veya inançsızlık temelli nefret söylemi ve nefret suçları vakaları ibadet yeri, mezarlıklara zarar verme, takip, tehdit/tehdit edici söz ve davranışlarda bulunma, mala/eşyaya zarar verme, hakaret, kişilere yönelik şiddet içeren söz ve saldırılarda bulunma ve taciz gibi bağlamlarda tartışılmaktadır. Bu konuda önleyici yasal koruma ve tanınmalarla cezai sorumlulukların uygulanması amacıyla uluslararası arenada eşgüdüm, ortak çaba, dil ve anlayış birlikteliğinin oluşturulmasının önemine vurgu yapılmaktadır.

SONUÇ

Bu bölümde, AB Komisyonu'nun her yıl hazırladığı ilerleme raporlarında ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri bağlamında Haklar Projesi'nin ilgili alanlarından yola çıkarak Türkiye'nin son üç yılı boyunca nasıl değerlendirildiği incelenmiştir. Bu inceleme esnasında bütüncül bir yaklaşım sunabilmek adına AB'nin yeni dönem eylem planları, tematik rehberleri ve BM'nin ilgili tematik raporları ile ulusal raporlar ile akademik araştırma ve gözlemler bağlama dâhil edilmiştir. İçerik analizinden yola çıkarak yapılan çalışmada, insan hakları temelli akademi merkezli izleme – raporlama yürütülmüştür. İlgili bilgi ve veri, sivil toplumun güçlendirilmesi, kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim, din – inanç özgürlüğü olmak üzere Proje'nin ilgili tematik başlıklarıyla uyumlu üç temel başlık altında ele alınmaktadır. Ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri konusunda AB'nin Türkiye'ye yönelik algıları, değerlendirmeleri ve önerileri ile ilgili ilerleme raporlarını temsilen seçilen 2020 – 2021 – 2022 yılları ilerleme raporlarına dair görsel ve betimsel niteliğindeki nitel analiz sınırlı temsiliyetini aşmak konusunda farklı kaynaklar ve metotlarla yapılacak değerlendirme ve izlemelere kapı aralayacağı düşünülmektedir. Raporlarda 23 numaralı Yargı ve Temel Haklar ile 24 numaralı Adalet, Özgürlük ve Güvenlik fasıllarının ilgili bağlamlardaki Türkiye değerlendirmeleri, Haklar Projesi amacının, uygulama, yöntem ve tezlerinin gerekliliğini haklı çıkarmaktadır. Eşitlik, ayrımcılık yasağı ve insan hakları hukukunu merkeze alan, AB norm ve standartları ile eşgüdüm ve uyumun sağlanması konusunda raporlarda şekillenen söylem ve eylem vurgularının; Haklar Projesi izleme – raporlama süreçleriyle desteklenmesi beklenmektedir.

Gerçekleşen İzleme Ziyaretleri:



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Haklar Projesi Kapsamında pilot illerde Projenin uygulama süresi boyunca düzenli ziyaretler gerçekleştirilmesi ve pilot illerde yaşayan gençlerle yuvarlak masa toplantıları formatında izleme çalışmaları gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Bu toplantılarda Projenin izleme bakımından da üç ana konusu olan “kadın, din/inanç ve LGBTİ+” gruplarına yönelik ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri hakkında bu üç gruba mensup gençlerin katılımına özel önem göstererek kolaylaştırıcı eşliğinde derinlemesine tartışmalar yapılmıştır. Gerçekleşen izleme ziyaretleri şunlardır:

1. Toplantı – Mardin, 05.11.2022 – 06.11.2022
2. Toplantı – Diyarbakır, 19.11.2022 – 20.11.2022
3. Toplantı – İstanbul, 26.11.2022 – 27.11.2022
4. Toplantı– Ankara, 03.12.2022 - 04.12.2022
5. Toplantı – İzmir, 10.12.2022 - 11.12.2022
6. Toplantı – Mersin, 17.12.2022 – 18.12.2022
7. Toplantı – Hatay, 24.12.2022 – 25.12.2022

İzleme toplantılarında katılımcıların insan hakları açısından temellendirme ve Projenin öncelikli alanları olan “kadın, din/inanç ve LGBTİ+” gruplarının her üçü hakkında yeterli bilgiye sahip olmayabileceği ön kabulü ile öncelikle bilgilendirme yapılmıştır. Kolaylaştırıcı, her toplantıya öncelikle katılımcılara insan haklarının felsefi temelleri alanında teorik bilgiler sunarak başlamıştır. Bu kısımda bilgi sunulan başlıklar şunlardır:

- İnsan Hakları Nedir?
- İnsan Hakları Ne Değildir?
- Hak Ne Demektir?
- İnsan Neden Hak Sahibidir?
- İnsanı Diğer Canlılardan Ayıran Şey Nedir?
- İnsan Onuru Nedir?
- Haklar Bakımından Eşitlik Ne Demektir?
- Eşitlik v. Aynılık
- Tür olarak İnsan ve İnsan Farkı
- İnsan türüne ait olanakların tek tek kişilerde gerçekleşmesinin koşulları
- İstatistik ve Tekil Durumlar / Bireyler
- Muamele etme ve Muamele görme ilkeleri
- İnsan haklarının özellikleri:



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



- Evrensellik,
- Devredilmezlik,
- Bir bütün olma.
- İnsan Haklarını kim korur? Kim ihlal eder?

Bu temele dayanarak ikinci bölümde interaktif metot ile Projenin üç öncelikli alanı hakkında bilgi sunulmuştur. Kadınların, LGBTİ+ ve farklı dini azınlık gruplarının üyelerinin yaşadığı sorunlar hakkında tartışmalar yapılmıştır. Bu tartışmalar esnasında katılımcılar kendi deneyimlerini de anlatarak kolaylaştırıcının ve diğer katılımcıların sorularını yanıtlamıştır. Bu kısımda katılımcıların tartışmasına açılan başlıklar şu şekildedir:

- Zorbalık ve Taciz
- Ayrımcılık
 - İşe girerken,
 - Ev tutarken,
 - Miras ve yaşlılık/hastalık durumlarında
- Göç etmek zorunda bırakılma
- Şiddet
- Mali yükler (Düşük Maaş, Pink Tax ve Güvenlik Maliyeti)
- Soyadı Meselesi
- Regl Tabusu
- Yetersiz Temsil
- Zorbalık ve Taciz
- Şeytanlaştırma
- Dini ritüelleri engelleme
- Ailenin inancına uygun olmayan eğitime tâbi tutma
- Tarihi köklere saldırma/yok etme

Yukarıda sayılan başlıklar izleme toplantısına katılan 18-25 yaş arası gençlerin kendi tecrübelerini, çalıştıkları alanlardan gelen deneyimlerini aktarma olanağı sağlamıştır. Katılımcı sayısının az olması ve katılımcıların belirli çeşitliliği sağlamak hedefi ile Proje ekibi tarafından özen gösterilerek seçilmiş olmasının da katkısıyla tartışmalar verimli geçmiş, katılımcıların farkında olmadıkları sorunları ve bazı önyargılarını fark etmelerini sağlamıştır. Empati sağlamak üzerine kurulmuş oyunlar ile katılımcıların ayrımcılığa maruz kalanın hissettikleri üzerine düşünmesi sağlanmıştır.



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Bilgi verme ve farkındalık sağlama amaçlı oturumlar esnasında izleme yapılması hedeflenen konularda katılımcıların bilgi vermesi, kendisi veya yaşadığı çevre hakkındaki bilgi ve gözlemlerini anlatması sağlanmıştır. Böylece izleme ve değerlendirme bölümüne geçilmiştir. İzleme, değerlendirme ve lobcilik faaliyetleri hakkında temel teknik bilgiler verildikten sonra katılımcıların bir izleme çalışması planı yapması ve yapıldığı varsayılan bu çalışmadan elde ettiği bilgileri değerlendirmesi beklenmiştir. Her izleme toplantısında katılımcılar 3 veya 4 kişilik gruplar halinde 2 ayrı izleme çalışması planlamış ve değerlendirme raporu hazırlamıştır. Hazırlanan ilk raporlar kolaylaştırıcı tarafından değerlendirilmiş, ikinci raporlar ise katılımcılar tarafından değerlendirilmiştir. İlk raporlarda yer alan hataların ikinci pratik çalışmanın sonunda hazırlanan raporda genelde yapılmadığı gözlenmiştir. Katılımcıların diğer raporları eleştirirken dikkat çektiği hususlar, hedeflenen mesajların katılımcılara geçtiğini göstermiştir.

Bölüm B Yasal Çerçeve:

Uluslararası hukuka baktığımızda azınlıkları, varlıklarına yönelen en büyük tehditten koruyan ilk antlaşma, BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'dir. Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde temel insan hakları anlaşmaları olarak da anılan; Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (ICCPR), Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (ICERD), Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (CEDAW), İşkenceye Karşı Sözleşme ve Çocuk Hakları Sözleşmesi (CRC) anlaşmalarının hepsi ayrımcılık yasağını içermektedir.

Avrupa sistemi içerisinde azınlık haklarını düzenleyen temel insan hakları standartları; iki Avrupa Konseyi antlaşması (Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi ve Bölgesel ve Azınlıktaki Dilleri Koruma Antlaşması) ve 1990 tarihli AĞT Kopenhag belgesi ile belirlenmiştir. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ile etkili bir kovuşturma mekanizmasına da sahip olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ayrımcılıkla mücadele konusunda açık yasaklar içermektedir.

Ulusal Hukukta Ayrımcılıkla İlgili Önde Gelen Hükümler:

Anayasa:



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Ulusal hukuka baktığımızda öncelikle Anayasadaki ayrımcılık yasağını hatırlatmak gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10. maddesine göre “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”

Türk Ceza Kanunu:

Türk Ceza Kanunu 122. maddesinde “nefret ve ayrımcılık” başlığı ile ırk, devlet, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefrete dayalı ayrımcılığı suç saymıştır. Nefret ve ayrımcılık suçu, 5237 sayılı TCK'nın 122. maddesinde “Hürriyete Karşı Suçlar” bölümünde şu şekilde düzenlenmiştir:

Nefret ve Ayrımcılık:

Madde 122 - (1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

- Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,
- Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,
- Bir kişinin işe alınmasını,
- Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu:

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı ayrıca 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun (TİHEK) “Ayrımcılıkla Mücadele” başlıklı ikinci bölümünün 3., 4. ve 5. maddelerinde de belirtilmiştir.

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı:

MADDE 3- (1) Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir.

(2) Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır.

(3) Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi,



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

(4) Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Ayrımcılık türleri

MADDE 4- (1) Bu Kanun kapsamına giren ayrımcılık türleri şunlardır:

- a) Ayrı tutma.
- b) Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama.
- c) oklu ayrımcılık.
- ) Doğrudan ayrımcılık.
- d) Dolaylı ayrımcılık.
- e) İşyerinde yıldırma.
- f) Makul düzenleme yapmama.
- g) Taciz.
- đ) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık.

(2) Eşit muamele ilkesine uyulması veya ayrımcılığın önlenmesi amacıyla idari ya da adli süreçleri başlatan yahut bu süreçlere katılan kişiler ile bunların temsilcilerinin, bu nedenle maruz kaldıkları olumsuz muameleler de ayrımcılık teşkil eder.

Ayrımcılık yasağının kapsamı

MADDE 5- (1) Eğitim ve ğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. Bu hüküm kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsar.

(2) Birinci fıkrada belirtilen hizmetlerin planlanması, sunulması ve denetlenmesinden sorumlu olan kişi ve kurumlar, farklı engelli grupların ihtiyaçlarını dikkate almakla ve makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlüdür.



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



(3) Kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri ve bunlar tarafından yetkilendirilenler, taşınır ve taşınmazları kamuya açık bir şekilde sunarken bu malları edinmek veya kiralamak isteyenler ile bunlar hakkında bilgi almak isteyenler aleyhine, bunların kiralanması, kira akdinin şartlarının belirlenmesi, kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi, satışı ve devri süreçlerinin hiçbirinde ayrımcılık yapamaz.

(4) Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerine, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde belirtilen istisnalar dışında ye olma, organlarına seçilme, üyelik imknlarından yararlanma, üyeliğin sonlandırılması ve bunların faaliyetlerine katılma ve yararlanma bakımından, hiç kimse aleyhine ayrımcılık yapılamaz.

Ayrıca Anayasa Mahkemesi, TİHEK, Ombudsman kararları ve Türk mahkemelerinin içtihatları ayrımcılık yasağı konusunda önemli bir birikim ve dayanak teşkil etmektedir.

Uluslararası Hukukta Ayrımcılıkla İlgili nde Gelen Hükümler:

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AİHS 14. Maddesi ayrımcılık yasağı konusunda çok önemli bir dayanak oluşturmaktadır. AİHS'ne 12 numaralı Protokol ile ayrımcılık yasağı konusunda çok açık hükümler eklenmiştir. AİHS'nin Ayrımcılık Yasağı başlıklı 14. maddesi şu hükmü içermektedir; "Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır". AİHS 12 numaralı Protokolü ile ayrımcılık yasağı konusunda daha detaylı bir düzenlemeye yer vermiştir.

AİHS 12 numaralı Protokol'n 1. Maddesi şu hükmü içermektedir:

Ayrımcılığın genel olarak yasaklanması

1. Yasa ile ngrlmş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.
2. Hiç kimse, hangisi olursa olsun hiçbir kamu makamı tarafından özellikle 1. fıkrada belirtilen gerekçelere dayalı bir ayrıma maruz bırakılamaz. AİHM kararları ayrımcılık yasağı konusunda önemli bir içtihat oluşturmuş durumdadır.



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, Sözleşme'nin 19. maddesi uyarınca, 4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye'de kabul tarihi 3.4.2002 olup, 4750 nolu Kanun ile kabul edilmiştir. Resmi Gazete ile yayımı 9.4.2002 ve yayınlandığı Resmi Gazete sayısı; 24721'tir.

Sözleşme'nin ilgili maddeleri şu şekildedir:

BİRİNCİ BÖLÜM

Madde 1

1. Bu Sözleşmede, "ırk ayrımcılığı" terimi, siyasî, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlükleri tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlamaya da tercih anlamındadır.
2. Bu Sözleşme, Taraf Devletlerin vatandaşları ile vatandaş olmayanlar arasında getirdiği farklılara, dışlamalara, kısıtlamalara veya tercihlere uygulanmayacaktır.
3. Sözleşme'de yer alan hiçbir husus, belli bir ülke vatandaşlığına karşı ayırım gözetmemesi kaydıyla, Sözleşme'ye Taraf Devletlerin uyrukluk, vatandaşlık, vatandaşlığa kabul konularına ilişkin yasal düzenlemelerini etkileyecek şekilde yorumlanamaz.
4. Sadece insan hakları ve temel özgürlüklerden eşit şekilde yararlanmalarını sağlamak amacıyla, özel bir korumaya ihtiyaç duyan belli ırk veya etnik grupların veya bireylerin uygun gelişimini temin amacına yönelik özel önlemler, bu gibi önlemlerin sonuçta farklı ırk grupları için ayrı haklar sağlanmasına yol açmamaları ve önlemler amacına ulaştıktan sonra sürdürülmemeleri kaydıyla, ırk ayrımcılığı olarak görülmeyecektir.

Madde 2

1. Taraf Devletler ırk ayrımcılığını kınar ve uygun her imkânla ve gecikmeden, ırk ayrımcılığının her türünün ortadan kaldırılması ve tüm ırklar arasında bu anlayışın geliştirilmesi politikası izlemeyi üstlenir ve bu amaçla,
 - a) Her Taraf Devlet, bireylere, birey gruplarına ya da kurumlara karşı hiçbir ırk ayrımcılığı eyleminde veya uygulamasında bulunmamayı ve ulusal ya da yerel tüm kamu yetkilileri ile kamu kurumlarının bu yükümlülüğe uygun hareket etmelerini sağlamayı üstlenir.



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



- b) Her Taraf Devlet, herhangi bir kişinin veya teşkilâtın ırk ayrımcılığını himaye etmemeyi, savunmamayı ve desteklememeyi üstlenir.
- c) Her Taraf Devlet, yerel ulusal ve hükümet politikalarını gözden geçirmek, nerede bulunursa bulunsun, ırk ayrımcılığı doğuran veya devam ettiren yasaları veya düzenlemeleri değiştirmek, kaldırmak veya geçersiz kılmak amacıyla etkin önlemler alır.
- d) Her Taraf Devlet, koşullar gerektirdiği takdirde yasal düzenlemeler yapmak dahil, tüm uygun yöntemlerle, herhangi bir birey, grup veya örgüt kaynaklı ırk ayrımcılığını yasaklayacak ve bu tür ayrımcılığıya son verecektir.
- e) Her Taraf Devlet, gerektiğinde, bütünleşme amaçlı örgüt ve hareketler ile ırklar arasındaki engelleri kaldırmaya yönelik diğer araçları teşvik etmeyi, ırkçı bölünmeyi güçlendirebilecek her şeyi caydırmayı üstlenir.
2. Taraf Devletler, koşullar gerektirdiğinde, belli ırk gruplarının ve bunlara mensup bireylerin, insan hakları ve temel özgürlüklerden tamamen ve eşit şekilde yararlanabilmelerini garanti altına almak amacıyla, bu gruplar ve bireylerin uygun gelişimlerini ve korunmalarını sağlamak için, sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda özel ve somut önlemler alacaktır. Bu önlemler, alınış amaçları gerçekleştikten sonra, hiçbir şekilde, farklı ırk grupları için eşit olmayan ve ayrı haklar sağlanması sonucunu doğurmayacaktır.

Madde 3

Taraf Devletler, ırkçı dışlamayı ve apartheid'i özellikle kınar ve kendi yargı yetkileri dahilindeki topraklarda bu nitelikteki tüm uygulamaları önlemeyi, yasaklamayı ve ortadan kaldırmayı üstlenirler.

Madde 4

Taraf Devletler bir ırkın veya belli bir renge veya etnik kökene mensup bir grubun üstünlüğü fikirlerine ya da teorilerine dayanan ya da her ne şekilde olursa olsun ırkçı nefreti ve ayrımcılığı haklı çıkarmaya ya da yüceltmeye çalışan tüm propaganda ve tüm örgütleri kınarlar ve bu tür ayrımcılık faaliyetleri ile ayrımcılığı teşviki ortadan kaldırmaya yönelik acil ve olumlu önlemler almayı üstlenirler ve bu amaçla İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan ilkelere ve bu Sözleşme'nin 5 inci maddesinde açıkça sıralanan haklara saygı göstermek kaydıyla, diğer önlemler arasında,

- a) ırkçı üstünlüğe ya da nefrete dayalı tüm fikirlerin yayılmasını, ırk ayrımcılığını teşviki, herhangi bir ırka ya da başka bir renk ya da etnik kökene mensup bir gruba yönelik şiddet



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



eylemlerini ya da bu tür eylemleri teşviki ve ayrıca ırkçı eylemleri finanse etmek dahil bu eylemlere her türlü yardım sağlamayı yasayla cezalandırılacak suç olarak ilan edeceklerdir.

b) Irk ayrımcılığım destekleyen ya da bu tür ayrımcılığıya teşvik eden tüm örgütleri ve ayrıca örgütlü ve diğer tüm propaganda faaliyetlerini yasa dışı ilan edecek ve yasaklayacaklar ve bu tür örgütlere ya da faaliyetlere katılımı yasayla cezalandırılacak bir suç olarak ilan edeceklerdir.

c) Yerel veya ulusal kamu kurum ve yetkililerinin ırk ayrımcılığım desteklemesine ya da ırk ayrımcılığına teşvik etmesine izin vermeyeceklerdir.

Madde 5

Sözleşme'nin 2 nci maddesinde sayılan temel yükümlülöklere uygun olarak, Taraf Devletler her şekliyle ırk ayrımcılığım yasaklamak ve ortadan kaldırmak ve ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken ayrımı yapmaksızın, özellikle aşağıdaki haklardan yararlanmada herkesin kanun önünde eşitlik hakkım garanti altına almak yükümlülüğünü üstlenirler.

- a) Mahkemeler ve diğer yargı organları önünde eşit muamele hakkı
- b) Hükümet görevlileri veya herhangi bir grup veya kurum kaynaklı şiddet ya da bedensel zarara karşı kişinin güvenlik ve devlet koruması hakkı
- c) Siyasî haklar, özellikle evrensel ve eşit oy hakkı temelinde seğımlere katılmak - seğıme ve seğılme-, hükümette ve her düzeyde kamu yönetiminde yer almak ve kamu hizmetlerine eşit koşullarda girme hakkı
- d) Diğer medenî haklar, özellikle:
 - i) Devlet sınırları dahilinde hareket serbestisi ve ikamet hakkı
 - ii) Kendi ülkesi dahil, herhangi bir ülkeyi terk etmek ve kendi ülkesine geri dönmek hakkı
 - iii) Uyrukluk hakkı
 - iv) Evlenme ve eşini seğıme hakkı
 - v) Tek başına veya ortak mülkiyet edinme hakkı
 - vi) Miras hakkı
 - vii) Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı
 - viii) Fikir ve ifade özgürlüğü hakkı
 - ix) Barışçı toplanma ve dernek kurma hakkı
- e) Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, özellikle:
 - i) Çalışma, işini özgürce seğıme, adil ve elverişli çalışma koşulları, işsizliğe karşı korunma, eşit işe eşit ücret, adil ve elverişli ücret hakları
 - ii) Sendika kurmak ve sendikalara katılmak hakkı
 - iii) Mesken edinme hakkı



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



- iv) Sağlık, tedavi, sosyal gúvenlik ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı
- v) Eğitim ve meslekî formasyon hakkı
- vi) Eğit koşullarda kúltürel faaliyetlere katılma hakkı
- f) Ulaşım araçları, oteller, lokantalar, kahvehaneler, tiyatrolar ve parklar gibi kamuya açık tüm mekânlardan ve hizmetlerden yararlanma hakkı.

Madde 6

Taraf Devletler, yargılarına tâbi olan tüm kişilere, yetkili ulusal mahkemeler ve diğer devlet kuruluşları önünde, bu Sözleşme'ye aykırı olarak, insan haklarını ve temel hürriyetlerini, aynı şekilde böyle bir ayrımcılık sonucunda mağdur olabilecek kişilerin bu mahkemelerden tüm zararlarını adil ve yeterli telafi veya tazminini talep etme hakkını ihlal eden tüm ırk ayrımcılığı fiillerine karşı etkin koruma ve çareleri garanti eder.

Madde 7

Taraf Devletler, özellikle eğitim, öğretim, kúltür ve enformasyon alanlarında, ırk ayrımcılığına götüren önyargılara karşı mücadele etmek ve uluslara ve etnik veya ırksal gruplar arasında anlayışı, hoşgörüyü desteklemek, aynı şekilde Birleşmiş Milletler Şartı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, her türlü ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Bildirgesi ve bu Sözleşme'nin amaçları ve ilkelerini geliştirmek için ivedi ve etkin tedbirler almayı taahhüt ederler.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi(CEDAW)

Sözleşme 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'nin Türkiye Cumhuriyeti tarafından onaylanmasının uygun bulunduğuna ilişkin 11 Haziran 1985 tarih ve 3232 sayılı Kanun, 25 Haziran 1985 tarih ve 18792 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Sözleşme'nin ilgili maddeleri şu şekildedir:

Madde 4 - Lehe ayrımcılık: Geçici ve özel önlemler

1. Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için Taraf Devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, işbu Sözleşmede belirtilen türden bir ayırım olarak düşünölmeyecek ve hiçbir



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Şekilde eŐitsizlik veya farklı standartların korunması sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eŐitliđi hedeflerine ulaŐıldıđı zaman bu önlemlere son verilecektir.

2. Anneliğin korunması amacıyla iŐbu Sözleşmede belirtilenler dahil, Taraf Devletlerce alınacak özel önlemler, ayrımcı olarak nitelendirilmeyecektir.

Madde 7 - Politika ve kamu hayatında ayrımcılığın önlenmesi

Taraf Devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayrımcı önlemek için tüm önlemleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit Őartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

- Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek;
- Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kademesinde kamu görevleri ifa etmek;
- Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükümet dıŐı kuruluşlara ve derneklere katılmak.

Madde 8 - Uluslararası düzeyde ülkeyi temsilde ayrımcılığın önlenmesi

Taraf Devletler, kadınlara, erkeklerle eşit Őartlarda ve hiçbir ayırım gözetmeksizin, hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmek ve uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katılmak fırsatını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 9 - Vatandaşlık haklarında ayrımcılığın önlenmesi

1. Taraf Devletler, tabiiyetin kazanılmasında, deđiŐtirilmesinde veya muhafazasında kadınlara erkeklerle eşit haklar tanıyacaklar ve özellikle bir yabancıyla evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın tabiiyetini deđiŐtirmesinin, kadının da otomatik olarak tabiiyet deđiŐtirmesine, tabiiyetsiz kalmasına veya kocanın tabiiyetini zorla almasına yol açmamasını sağlayacaklardır.

2. Taraf Devletler, çocukların tabiiyeti konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlayacaklardır.

Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmıŐtır. Sözleşme, 41. madde



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



dışında, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İnsan Hakları Komitesi'ne ilişkin 41. madde ise, 28 Mart 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Sözleşme'yi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme'nin onaylanmasını uygun bulan 4 Haziran 2003 tarih ve 4868 sayılı Kanun, 18 Haziran 2003 tarih ve 25142 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bakanlar Kurulu'nun 7 Temmuz 2003 tarih ve 2003 /5851 sayılı kararıyla Sözleşme'nin onaylanması kararlaştırılmış ve Sözleşme'nin resmi Türkçe çevirisi, 21 Temmuz 2003 sayılı ve 25175 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Türkiye, onay belgelerini 15 Eylül 2003 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi etmiş ve 49. madde uyarınca, Sözleşme Türkiye bakımından 23 Aralık 2003 tarihinden itibaren hüküm doğurmaya başlamıştır.

Sözleşme'nin ilgili maddeleri şu şekildedir:

2. Madde Sözleşmenin iç hukukta uygulanması ve ayrımcılık yasağı

1. Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, bu Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı bu ve haklara saygı göstermeyi taahhüt eder.

2. Sözleşmede tanınan hakları kendi mevzuatında veya uygulamasında henüz tanımamış olup da bu Sözleşmeye Taraf Devletler, kendi anayasal usullerine ve bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, Sözleşmede tanınan hakları uygulamaya geçirmek için gerekli olan tedbirleri veya diğer önlemleri almayı taahhüt ederler.

3. Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet şu taahhütlerde bulunur:

a) Bu Sözleşmede tanınan hakları veya özgürlükleri ihlal edilenlere, ihlal fiili resmi sıfatlarıyla hareket eden kişilerden başka kimseler tarafından işlense dahi, etkili bir hukuki yola başvurma hakkı sağlamak;

b) Bu tür bir hukuki yola başvurmak isteyen kişinin hakkının yetkili yargısal, idari ve yasama organları veya Devletin hukuk sisteminin öngördüğü başka bir yetkili makamı tarafından karara başlanmasını sağlamak ve yargısal hukuki yollara başvurma imkanını geliştirmek;



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



c) Bu gibi hukuki yolların tanınması halinde, yetkili makamlar tarafından bu hukuki yolların işletilmesini sağlamak.

3. Madde Cinsiyet eşitliği

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün kişisel ve siyasal hakların kullanılmasında eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.

4. Madde Olağanüstü durumda yükümlölük azaltma

1. Sözleşmeci Taraf Devletler, ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü bir durumun meydana gelmesi ve bun resmen ilan etmeleri halinde, durumun zorunluluklarının kesinlikle gerektirdiği ölçüde, uluslararası hukuktan doğan diğer yükümlölüklerine aykırı düşmeyecek ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, toplumsal köken gibi sebeplerle ayrımcılık içermeyecek şekilde, bu Sözleşmedeki yükümlölüklerinde azaltma yapan tedbirler alabilir.

2. Sözleşmenin 6, 7, 8 (1 ve 2 fıkralar), 11, 15, 16 ve 18. maddelerindeki yükümlölüklerde hiçbir azaltma yapılamaz.

3. Sözleşmedeki yükümlölüklerini azaltma yetkisi kullanan Sözleşmeye Taraf bir Devlet, yükümlölük azaltılan Sözleşme maddeleri ile yükümlölük azaltmayı gerektiren sebepler hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla Sözleşmeye Taraf diğer Devletleri derhal bilgilendirir. Yükümlölük azaltmanın sona erme tarihi de aynı yolla başka bir bildirimle iletilir.

Bölüm C Anket:

İzleme toplantılarının tamamlanmasının ardından toplantılarda belirlenmiş olan konu başlıklarına katılımcıların geribildirimleri ile son halleri verilmiş ve 18-25 yaş aralığındaki lisans ve yüksek lisans öğrencisi olan gençlerin tutum, görüş ve deneyimlerini ortaya koymak amacıyla bir anket düzenlenmiştir. Haklar Projesi kapsamında araştırma sorularının yanıtlanmasında ilk adımda ölçülen özellikler bakımından olabildiğince çeşitli, farklı bireylere ulaşıması amaçlandığından amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yolla 550 kişilik bir örnekleme ulaşılmıştır. İkinci adımda bu gruptan çalışmanın odak grubu olan 18-25 yaş arası olma ve üniversite/yüksek lisans



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



öğrencisi olmak ölçütleri gözetilmiştir. Bu noktada ölçüt örnekleme kullanılarak çalışma grubuna son hali verilmiştir.

Anket ile gençlerin özellikle kadın, LGBTİ+ ve dini azınlıklara yönelik ayrımcılık konusundaki algıları ve kendi deneyimlerinin ölçülmesi hedeflenmiştir.

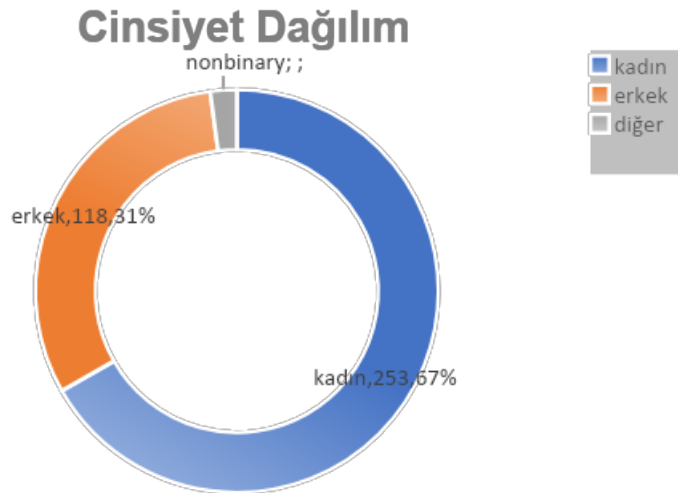
Anket hakkında sayısal bilgiler:

Anket çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Ankete katılan kişi sayısı toplam 550'dir. Ankete katılan 550 kişiden 447'si 18-25 yaş aralığındadır. Bu 447 kişiden 379'u lisans veya yüksek lisans öğrencisidir. Böylece katılım kriterlerine uygun olduğu için 379 kişi ankete kabul edilmiş, geri kalan 171 kişi değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

Anket çevrimiçi olarak ülke çapındaki katılımcılara açık olarak sunulmuş, ancak Projenin hedef ve amaçlarına uygunluk açısından Proje'nin pilot illeri olan 7 ilde verilen cevaplar ayrı olarak değerlendirilmiştir.

Ankete katılanların %67'si cinsiyetini kadın, %31'i erkek olarak beyan etmiş geri kalan %8'i cinsiyet kimliği veya cinsel yönelimine bağlı olarak kadın ve erkekten farklı veya kadın ve erkek seçenekleri içinde farklı cinsel yönelim olarak beyan etmiştir. Buna göre anketin cinsiyet ve cinsel yönelim beyanı aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir:

8





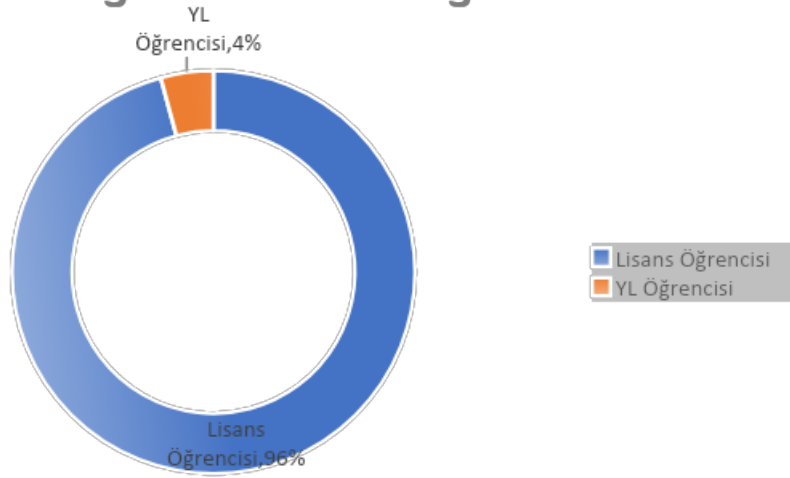
Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



Ankete katılanların büyük çoğunluğunu üniversite (lisans) öğrencileri oluşturmaktadır. Yüksek lisans öğrencileri katılımcıların %4'ü düzeyindedir.

8

Eğitim Durumu Dağılımı



Yukarıda belirtildiği üzere maksimum çeşitliliğin sağlanması amacıyla katılım tüm ülkedeki öğrenciler için açık tutulmuş, ancak katılanlar arasında projenin pilot illerinde olanlar ayrıca değerlendirilmiştir. Buna göre katılım şehirlere göre şu şekilde dağılmaktadır:

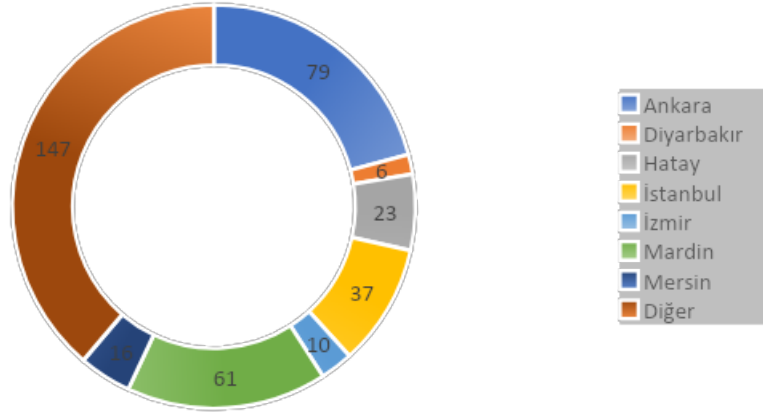


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

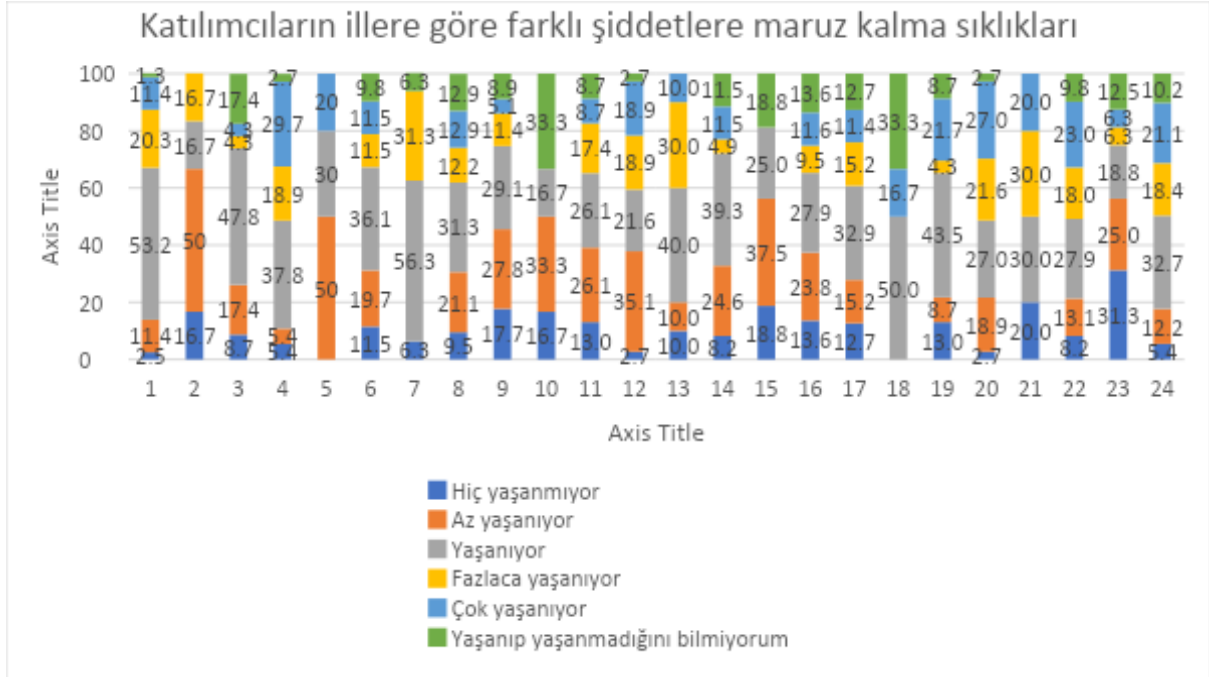
8

Üniversite Okudukları Şehirler



Anket İçerik Değerlendirme:

Katılımcılara ayrımcılığa uğradıklarını hissedip hissetmedikleri ve yaşadıkları şehirde özellikle kadınlara, LGBTİ+'lara ve dini azınlıklara yönelik ayrımcılık olup olmadığı hakkında ne düşündükleri sorulmuştur.

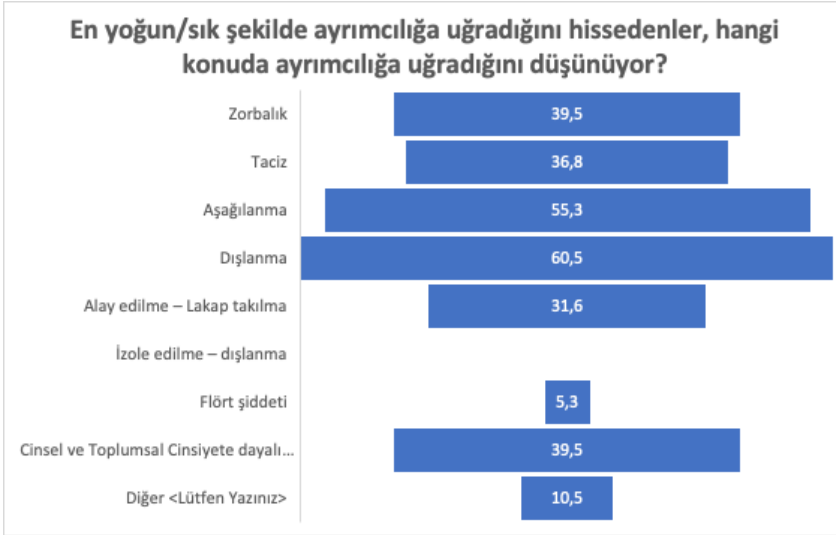


Ayrımcılığa uğradığını düşündüğünü beyan eden katılımcılar, uğradıkları ayrımcılık türünü aşağıdaki şekilde beyan etmektedirler. Buna göre en fazla uğranılan ayrımcılık türü dışlanma olarak beyan edilmiştir. Dışlanmayı; aşağılama, zorbalık, taciz ve cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet takip etmektedir.



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan



Aşağıdaki tabloda Haklar Projesinin pilot illeri bakımından katılımcıların uğradığı ayrımcılık türleri görülmektedir. Buna göre Türkiye çapında en çok dışlanma görülüyor. İzmir, Mardin ve Mersin’de Türkiye geneline uygun olarak en çok dışlanma cevabı verilmektedir. Ankara, Hatay ve İstanbul’da ise en çok aşağılanmaya maruz kalınıyor. Diyarbakır ve Mersin’de en çok verilen cevap zorbalık olarak görülmüştür.

İller	Zorbalık	Taciz	Aşağılanma	Dışlanma	Alay edilme – Lakap takılma	Flört şiddeti	Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete dayalı şiddet	Diğer <Lütfen Yazınız >
Ankara	37,7	28,3	58,5	41,5	28,3	1,9	24,5	3,8
Diyarbakır	50	0	0	50	50	0	50	0
Hatay	45,5	9,1	54,5	36,4	36,4	9,1	27,3	9,1



İstanbul	44	36	48	48	36	8	24	0
İzmir	28,6	0	28,6	42,9	28,6	0	0	42,3
Mardin	33,3	19	31	54,8	35,7	4,8	23,8	7,2
Mersin	63,6	36,4	36,4	63,6	45,5	9,1	9,1	0
Türkiye	38,1	25	44,1	47	30,1	5,1	20,8	5,6

Ankete katılan genç öğrencilerin uğradıkları ayrımcılık nedenlerinin illere göre dağılımına baktığımızda gerek Türkiye genelinde gerekse pilot illerin neredeyse tamamında cinsiyetin önde gelen bir ayrımcılık nedeni olduğu görülmektedir. İzmir için temel ayrımcılık nedeni olarak öne çıkan cevap inançsız değildir. Diyarbakır ve Hatay'da cinsel yöneliminden dolayı ayrımcılığa uğradığını beyan eden katılımcı olmamıştır. Bu durumun bu illerde cinsel yönelime dayalı ayrımcılığın olmadığı şeklinde yorumlanamayacağı şüphesizdir. Burada dikkat çeken bir diğer nokta Diyarbakır'dan katılan genç üniversite öğrencilerinin ayrımcılık nedenleri bakımından cinsiyet, etnik köken, memleket ve dini inançlarına odaklanmış cevaplar vermeleri, diğer ayrımcılık nedenlerinin hiç seçilmemiş olmasıdır. Ancak Diyarbakır'dan katılan genç üniversite öğrencileri, kendilerinin maruz kalmadıklarını beyan etmekle birlikte şehirlerinde diğer nedenlerle ayrımcılık nedenlerinin var olduğunu tespit etmiş olduklarını hatırlarda tutmak gerekmektedir.

	Cin siye tim	Cin sel Yön elim im	Etni k kök eni m	Yaş ım	En gel im	Dini ina nci m	İna nçs ız ol ma m	Ma ddi dur um (Ail emi n geli r sevi yesi)	Ad ı soy adı m	Dili m/a ğz ı m/k onu şm a şekl im	Kült ürel gel ene kleri m	Doğ du ğ um/ bü yü dü ğü m/y a şa d ığı m yer	Di ğe r: <L ütf en Ya zın ız>
Ankara	64,2	26,4	9,4	18,9	0	15,1	26,4	15,1	0	9,4	18,9	17	5,7
Diyarbakır	100	0	50	50	0	50	0	0	0	0	0	100	50



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



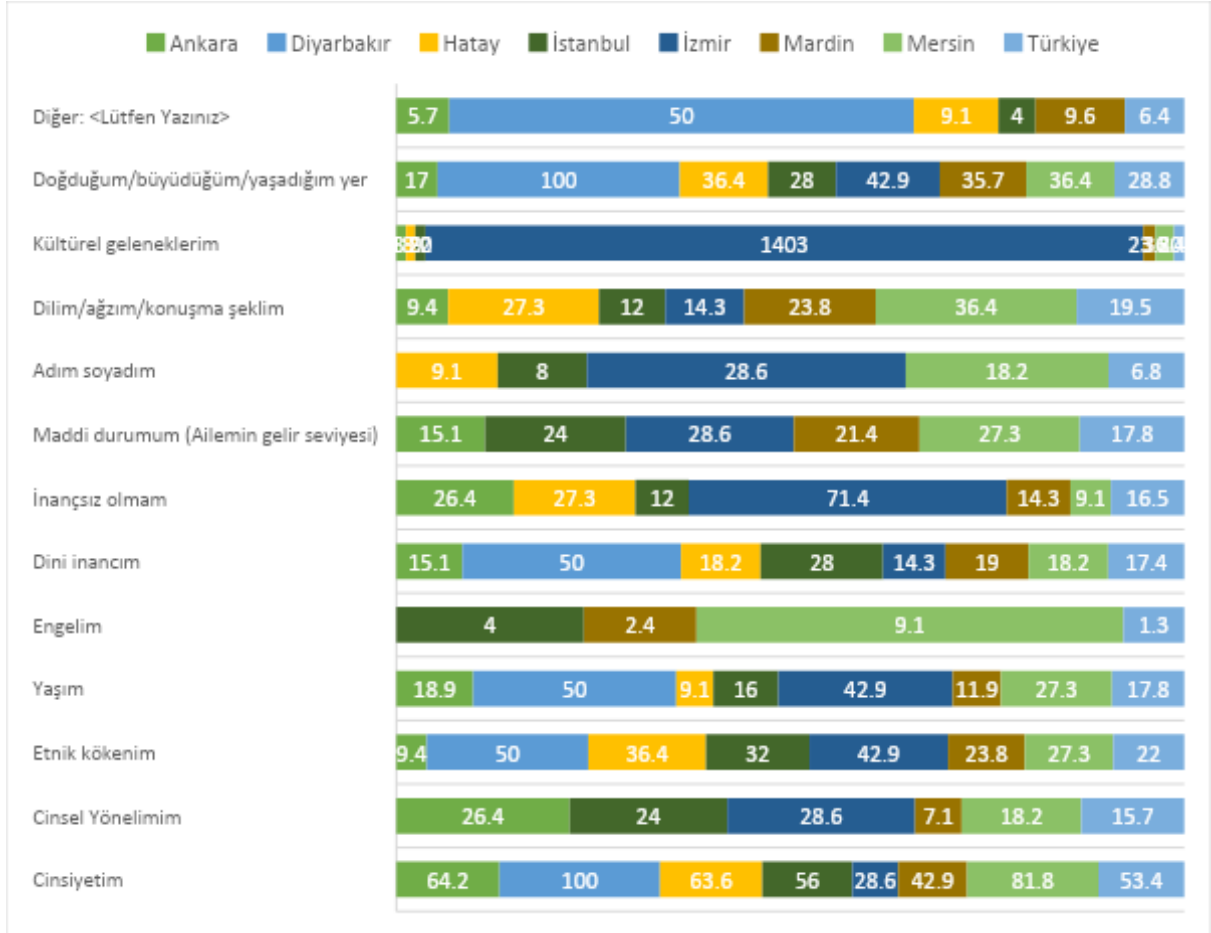
Hatay	63,6	0	36,4	9,1	0	18,2	27,3	0	9,1	27,3	18,2	36,4	9,1
İstanbul	56	24	32	16	4	28	12	24	8	12	20	28	4
İzmir	28,6	28,6	42,9	42,9	0	14,3	71,4	28,6	28,6	14,3	14,3	42,9	0
Mardin	42,9	7,1	23,8	11,9	2,4	19	14,3	21,4	0	23,8	23,8	35,7	9,6
Mersin	81,8	18,2	27,3	27,3	9,1	18,2	9,1	27,3	18,2	36,4	36,4	36,4	0
Türkiye	53,4	15,7	22	17,8	1,3	17,4	16,5	17,8	6,8	19,5	20,3	28,8	6,4

Katılımcıların uğradıkları ayrımcılık nedenleri şehirlere göre dağıtıldığında Şu Şekilde görölmektedir:



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

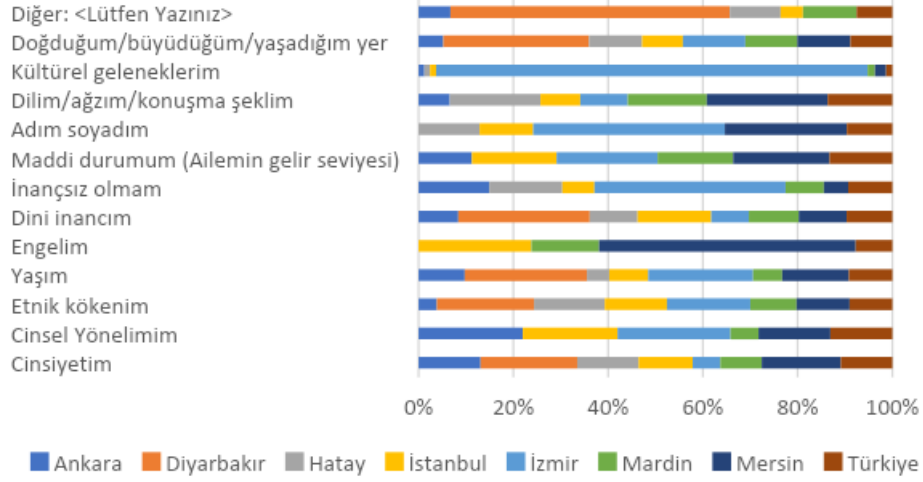




Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

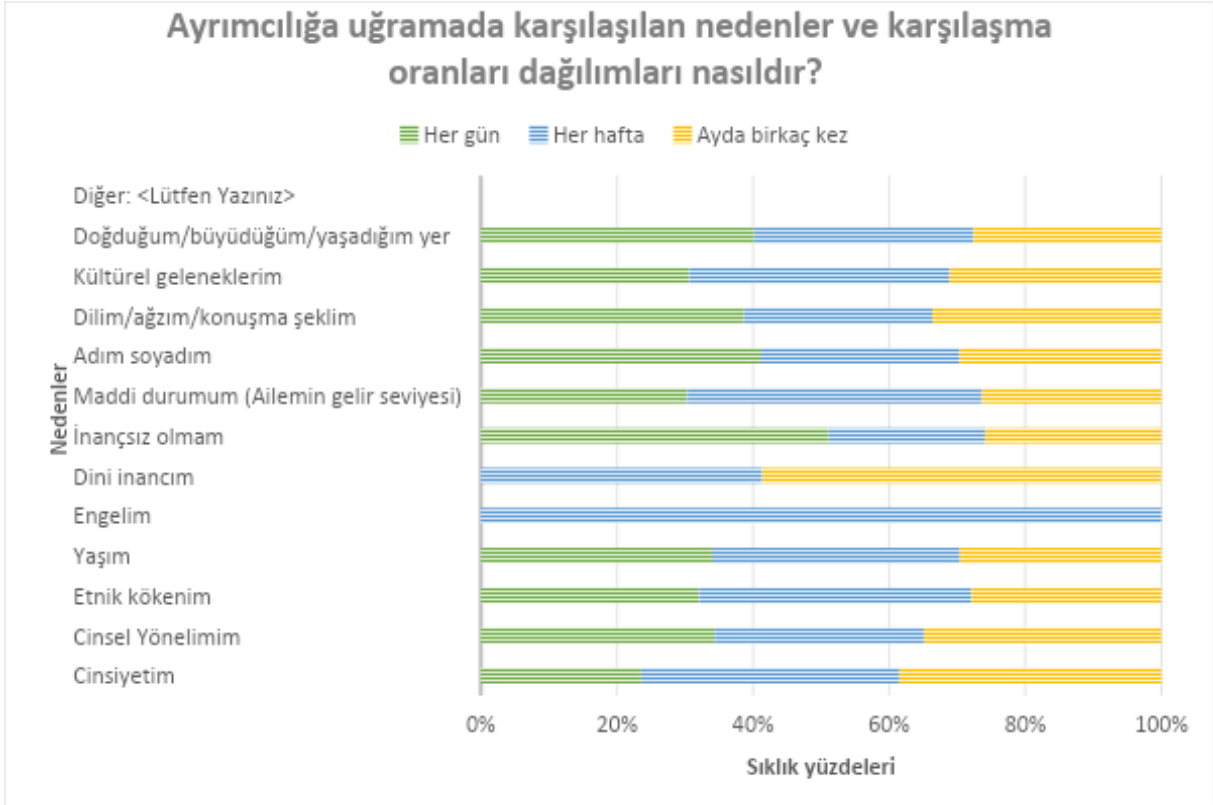
Ayrımcılığa En Çok Yol Açan Nedenler





Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan



Ayrımcılığa uğrama nedenleri ve ayrımcılığa uğrama sıklıkları incelendiğinde, öğrencilerin en çok inançsız olmaları nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldıkları, bunu da ad soyadları ile doğup büyüüp yaşadıkları yerin takip ettiği görülmektedir.

Ayrımcılığın Katılımcıların Hayatına Etkisi:

Katılımcıların uğradıkları ayrımcılığın hayatlarını ne kadar etkilediği sorulduğunda sadece %11'i etkilenmediğini belirtmiştir. %64'ü etkilendiğini beyan ederken, %25'i hayatlarını etkileyecek düzeyde etkilendiklerini belirtmiştir.

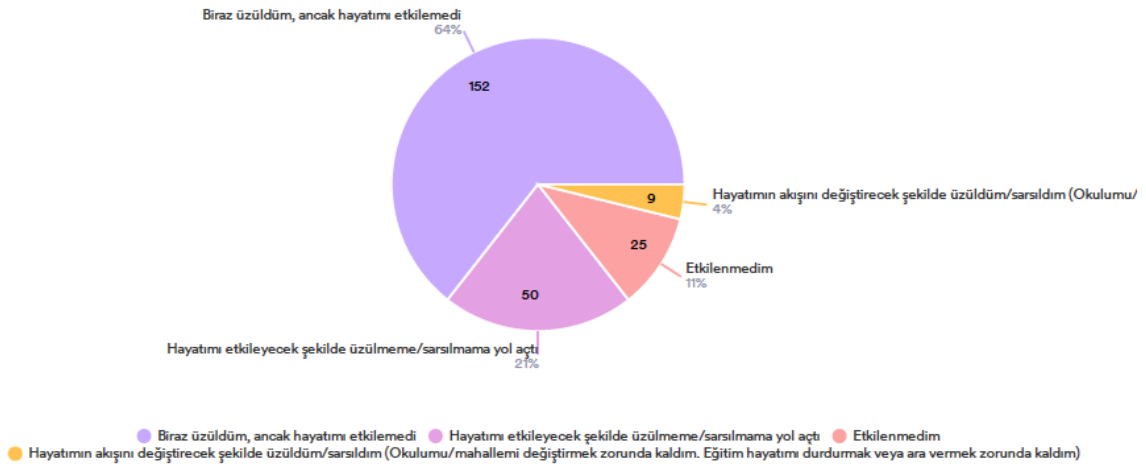


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Ayrımcılığa uğradığınızı düşündüğünüzde/hissettiğinizde bu size nasıl hissettirdi?

236 Responses- 314 Empty

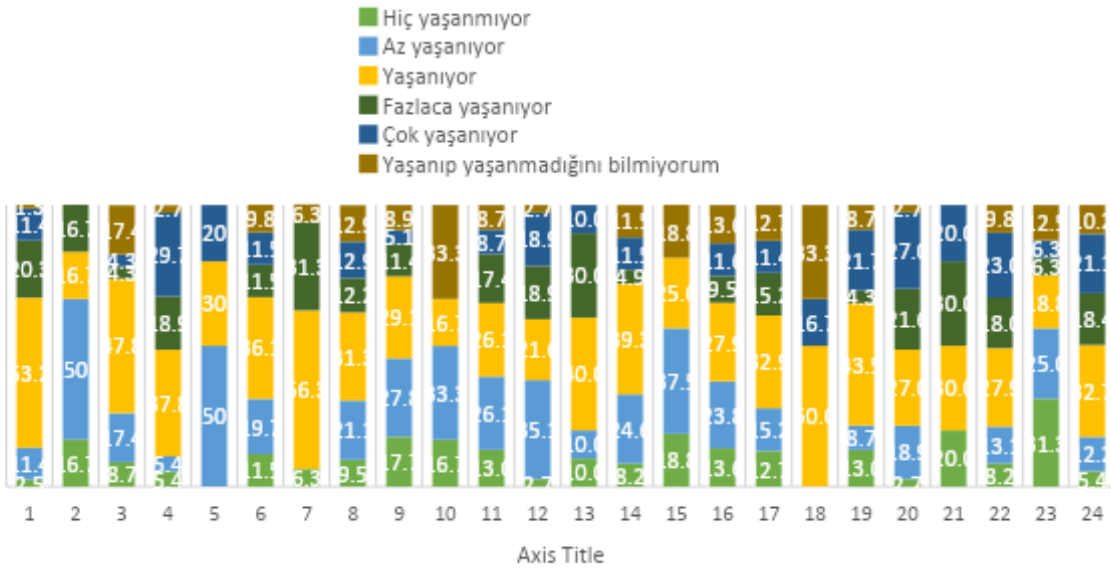


Kadına Yönelik Ayrımcılık Algısı:

Katılımcıların %66'sı yaşadıkları şehirde kadınlara yönelik ayrımcılığın yaşandığını veya fazlaca ve çok yaşandığını beyan etmiştir. %17'si az yaşandığını ve %8'i de hiç yaşanmadığını düşündüğünü bildirmiştir. %8'i ise fikri olmadığını beyan etmiştir. Buna göre katılımcıların %25'i yaşadıkları şehirde kadınlara yönelik ayrımcılığın az veya hiç yaşanmadığını düşüncesindedir.



Katılımcıların illere göre farklı şiddetlere maruz kalma sıklıkları



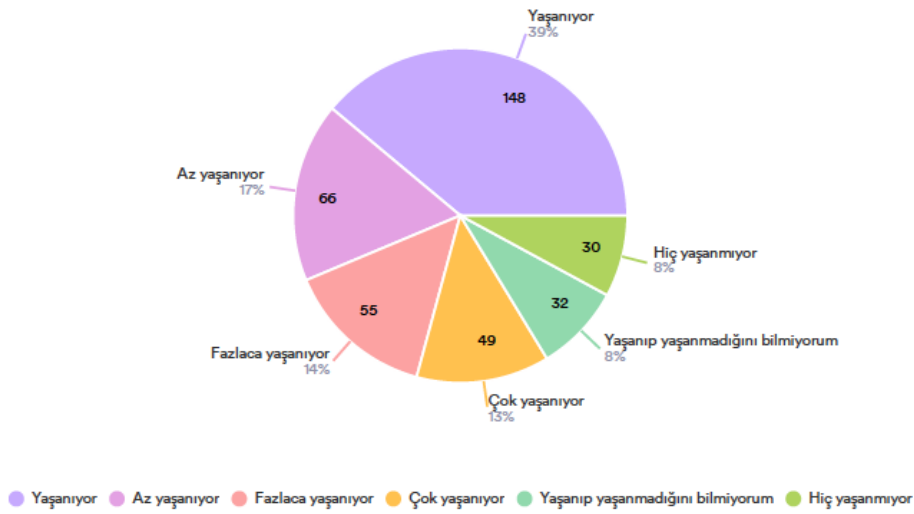


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



Okuduğum şehirde kadınlara yönelik ayrımcılık

380 Responses- 170 Empty



Tabloya göre, kadınlara yönelik ayrımcılık yaşanmadığını beyan oranı en düşük il Diyarbakır'dır. Bir diğer ifadeyle, kadınlara yönelik ayrımcılığa 'hiç yaşanmıyor' diyenlerin oranı en yüksek Diyarbakır'da, en düşük İzmir'dedir. En yüksek yaşandığını belirten il ise İstanbul'dur. İstanbul'u Mersin ve Ankara takip etmektedir.

Dini Azınlıklara veya Farklı Mezheplere Yönelik Ayrımcılık Algısı:

Katılımcıların %50'si yaşadıkları şehirde dini azınlıklara veya farklı mezheplere yönelik ayrımcılığın yaşandığını veya fazlaca ve çok yaşandığını beyan etmiştir. %26'ü az ve %13'ü de hiç yaşanmadığını düşündüğünü bildirmiştir. %8'i ise fikri olmadığını beyan etmiştir. Buna göre katılımcıların %39'u yaşadıkları şehirde kadınlara yönelik ayrımcılığın az veya hiç yaşanmadığı düşüncesindedir.



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Okuduğum şehirde dini azınlıklara veya farklı mezhepten olan kişilere yönelik ayrımcılık

380 Responses- 170 Empty



Dini inançlara yönelik ayrımcılığın en az yaşandığı iller Mersin, Ankara ve Diyarbakır'dır. İzmir ve İstanbul illerinde bu temadaki ayrımcılığın yaşanma oranı da oldukça yüksektir. Bu tema için ilginç olan Diyarbakır'dır. Diyarbakır dini inançlara yönelik ayrımcılığın çok ya da fazlaca yaşandığını söyleyen hiç kimse yoktur. Ayrıca, bu ilde dini inançlara ilişkin ayrımcılığın yaşanıp yaşanmadığı hakkında bir fikri olmayanların oranı da çok yüksektir.

Cinsel Yönelime Yönelik Ayrımcılık Algısı:

Katılımcıların %68'i yaşadıkları şehirde cinsel yönelime yönelik ayrımcılığın yaşandığını veya fazlaca ve çok yaşandığını beyan etmiştir. %14'ü az ve %9'u da hiç yaşanmadığını düşündüğünü bildirmiştir. %10'u ise fikri olmadığını beyan etmiştir. Buna göre katılımcıların %23'ü yaşadıkları şehirde cinsel yönelime ayrımcılığın az veya hiç yaşanmadığı düşüncesindedir.



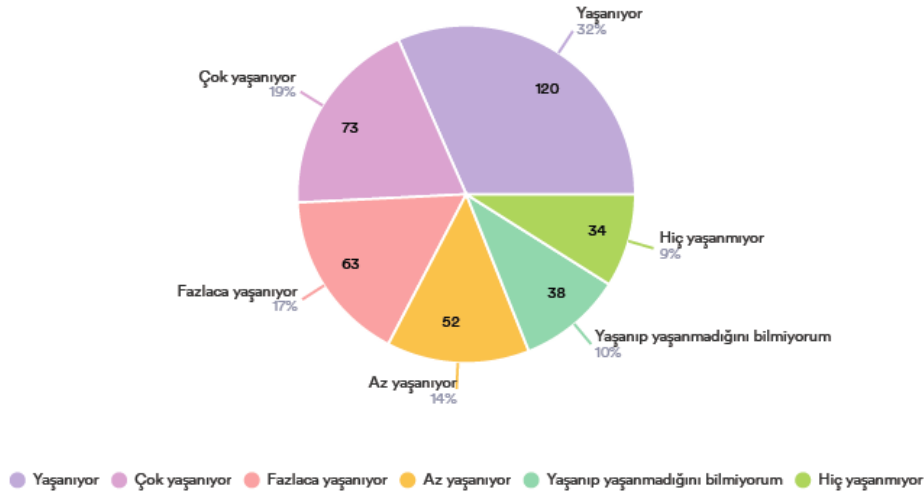
Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



Bu soruda kadınlara yönelik ayrımcılık algısı ile cinsel yönelime yönelik ayrımcılık algısı arasında oranların yakın olduğu gözlenirken, din veya mezhep farklılığına yönelik ayrımcılık algısının daha düşük olduğu gözlemlenmektedir

Okuduğum şehirde cinsel yönelime yönelik ayrımcılık

380 Responses- 170 Empty



Cinsel yönelime ilişkin ayrımcılığın hiç yaşanmadığının en az beyan edildiği yerin Diyarbakır olduğu görülmektedir. Diyarbakır'dan çalışmaya katılan katılımcıların hepsi öyle ya da böyle (az ya da çok) bu temadaki ayrımcılığın görüldüğünü söylemiştir. Ve yine İzmir ve İstanbul illerinde cinsel yönelime ilişkin ayrımcılığın en sık yaşandığı iller olduğu görülmektedir. Ayrıca, Diyarbakır'da cinsel yönelime ilişkin ayrımcılığın yaşanıp yaşanmadığı hakkında bir fikri olmayanların oranı da çok yüksektir.

Bu noktada, bir yorum olarak, ayrımcılığın yaşanmadığını belirtenlerin oranı ile fikri olmayanların oranının aynı zamanda bu sorunlara karşı duyarlılığı veya farkındalığı olmayanların oranını da gösterdiğini ileri sürebileceğimizin altını çizmek isteriz. Katılımcıların Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu/Deneyimi:

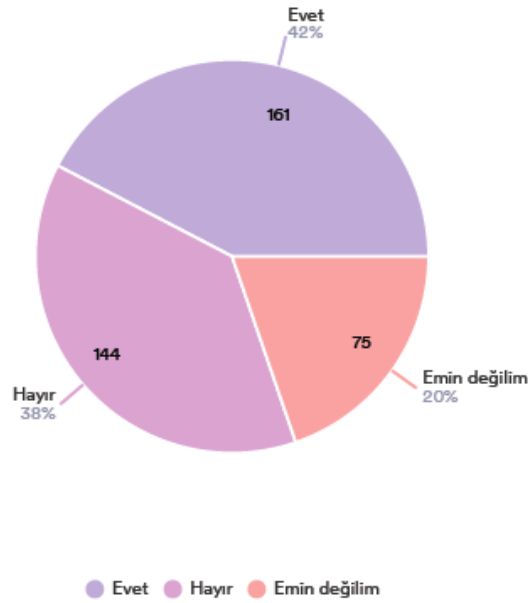


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Size karşı ayrımcılık yapıldığını dűřündüğünüz/hissettiğiniz oldu mu?

380 Responses- 170 Empty



Ayrımcılığa maruz kalan ve bundan emin olamayan öğrencilerin bu ayrımcılığa maruz kaldıkları mekanların dağılımları nasıldır?



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan



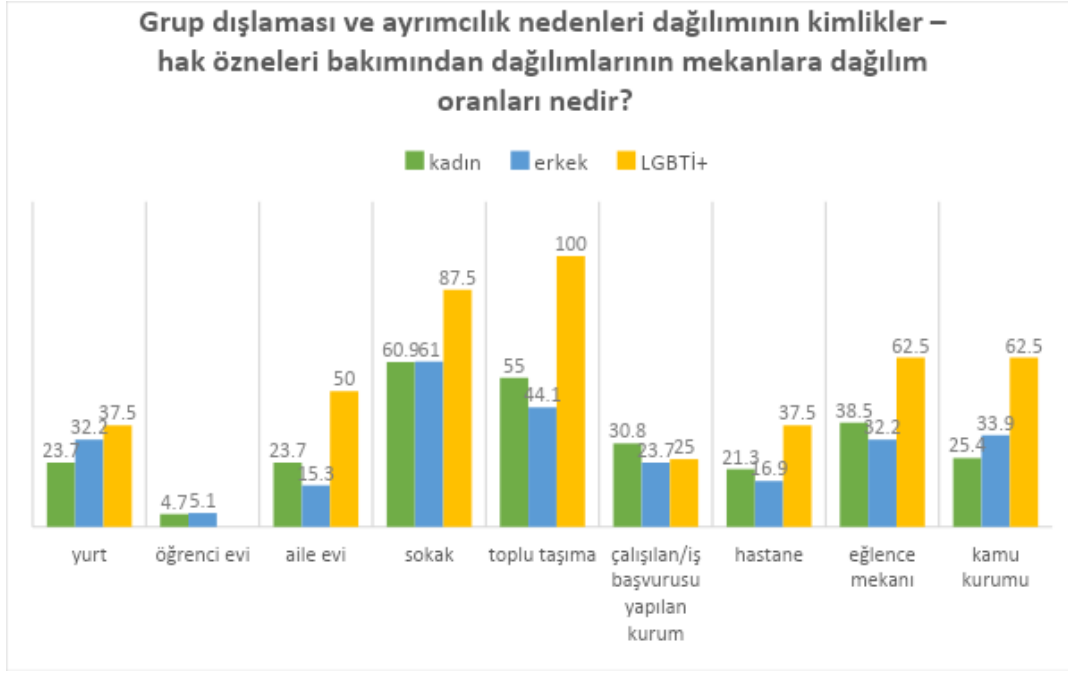
Bu çalışmada ayrımcılığa maruz kalan ya da bundan emin olmayan kişi sayısı 236'dır. Bu grafiğe bakıldığında, ayrımcılığa maruz kalanların yarısı ya da yarısından fazlası bu ayrımcılığı üniversitede, sokakta ve toplu taşımada tecrübe etmektedir. Grubun yaş düzeyi ve eğitim durumu düşünöldüğünde bu üç mekanda yoğunlaşma olması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Ayrımcılığa en az rastlanan yer ise öğrencilerin arkadaşları ile birlikte kaldıkları evler olarak gözlenmektedir.

Grup dışlaması ve ayrımcılık nedenleri dağılımının kimlikler – hak özneleri bakımından dağılımlarının mekanlara dağılım oranları:



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan



Verilen cevaplarda görüldüğü üzere öğrenci evi ve işyeri hariç tüm ortamlarda LGBTİ+ kişiler ayrımcılığa en çok uğrayan kişilerdir. Diğer mekanlarda ayrımcılığa uğramak bakımından kadın ve erkek dağılımları birbirine oldukça yakındır.



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

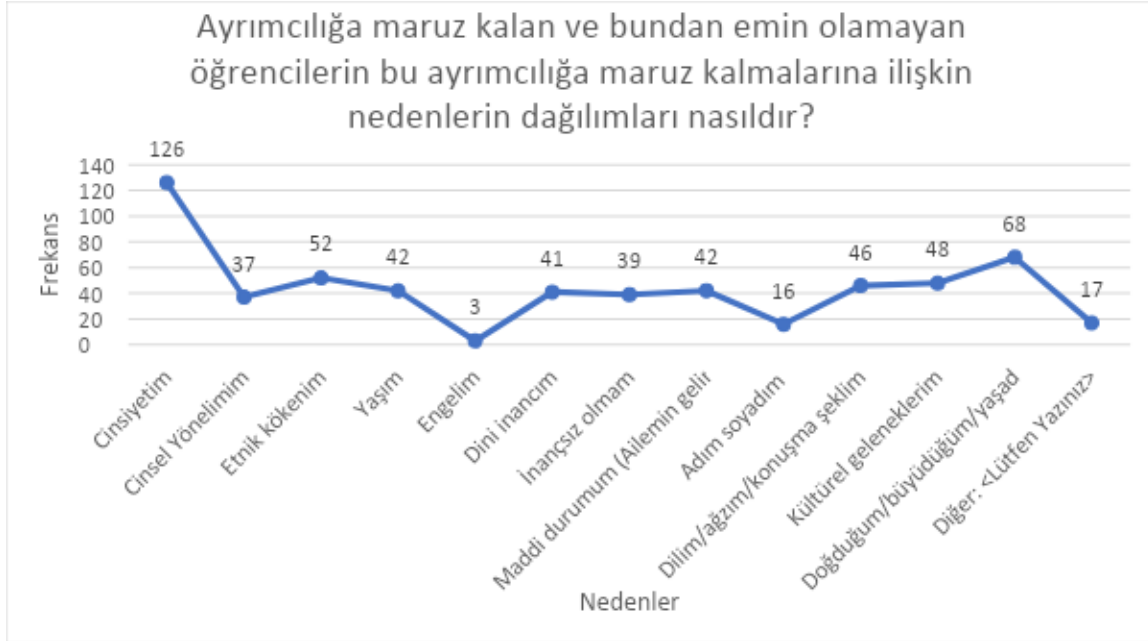


Ayrımcılığa maruz kaldığını veya bundan emin olamadığını beyan eden genç öğrencilerin bu muamelenin kim tarafından yapıldığı konusundaki soruya verdikleri cevapta açık ara ile en önde olan grup diğer öğrenciler olmuştur. Ayrımcılığa en çok maruz bırakan diğer gruplar ise eğlence mekânı çalışanları ve kamu görevlileri ile akademisyenler olarak sıralanmaktadır.



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

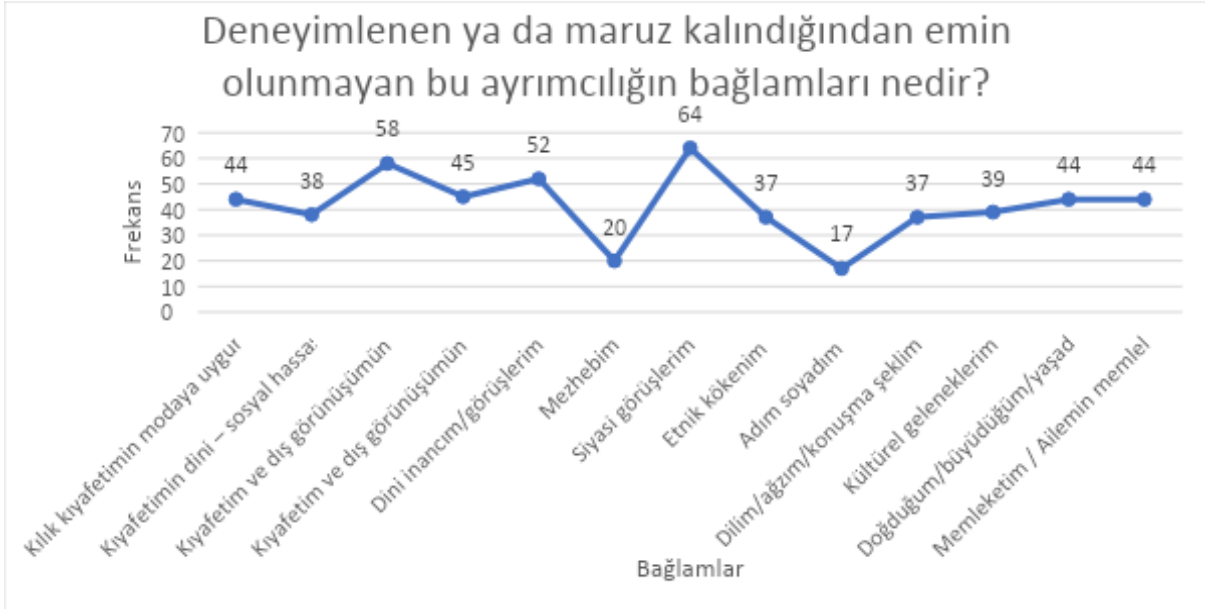


Ayrımcılığa maruz kalan genç öğrencilerin uğradıkları ayrımcılığın en önemli nedeni cinsiyet olarak görülmektedir. Cinsiyeti, doğduğum/büyüdüğüm yer cevabı izlemiştir. Aynı şekilde etnik köken, dilim/ağzım/konuşma şeklim ve kültürel geleneklerim cevapları da doğduğum/büyüdüğüm yer cevabını desteklemektedir. Takip eden ayrımcılık nedenleri dini inanç ve inançsız olma olarak görülmektedir.



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan



Ankete katılan genç öğrencilerin maruz kaldıkları ayrımcılığın bağlamı konusunda verdikleri cevapların, maruz kalma nedenleri ile uyumlu olduğu dikkati çekmektedir. Maruz kalınan ayrımcılığın bağlamı konusunda verilen cevaplarda siyasi görüşlerim cevabı öne çıkmaktadır. Nitekim katılımcıların herhangi bir özelliklerini saklamak zorunda hissedip hissetmedikleri sorusuna verdikleri cevapta da, siyasi görüşlerim cevabı açıkça öne çıkmaktadır.

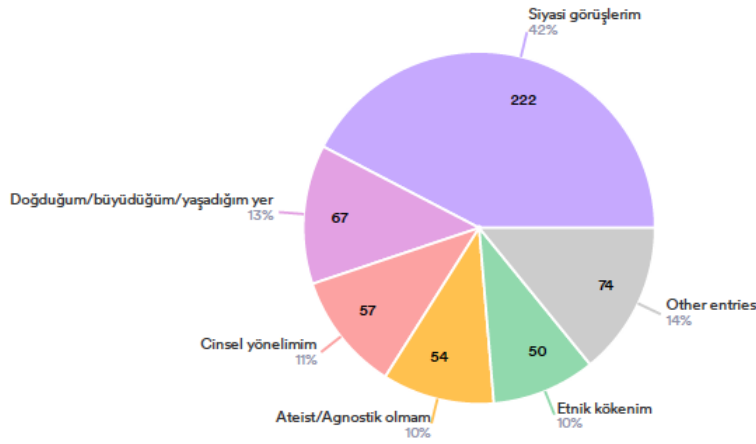


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

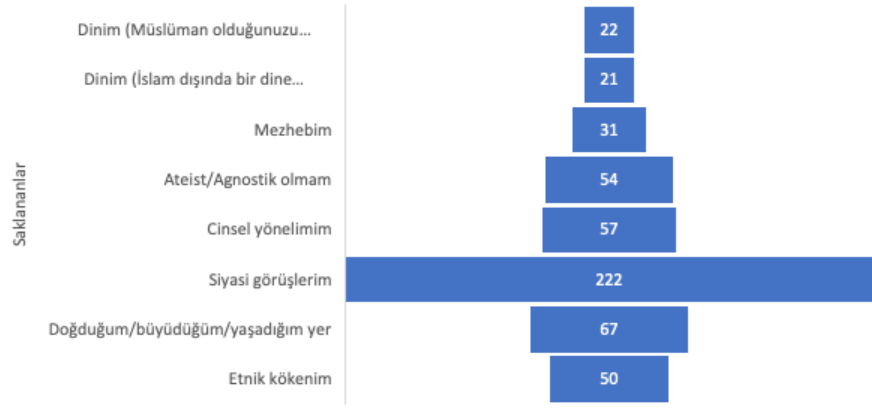
HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Aşağıdaki özelliklerinizden birisini/birilerini arkadaşlarınızdan/tanıdıklarınızdan saklamak zorunda hissettiğiniz oldu mu?

524 Responses- 171 Empty



Çalışma grubunun başkalarından saklamak istedikleri özelliklerine ilişkin dağılımları nasıldır?

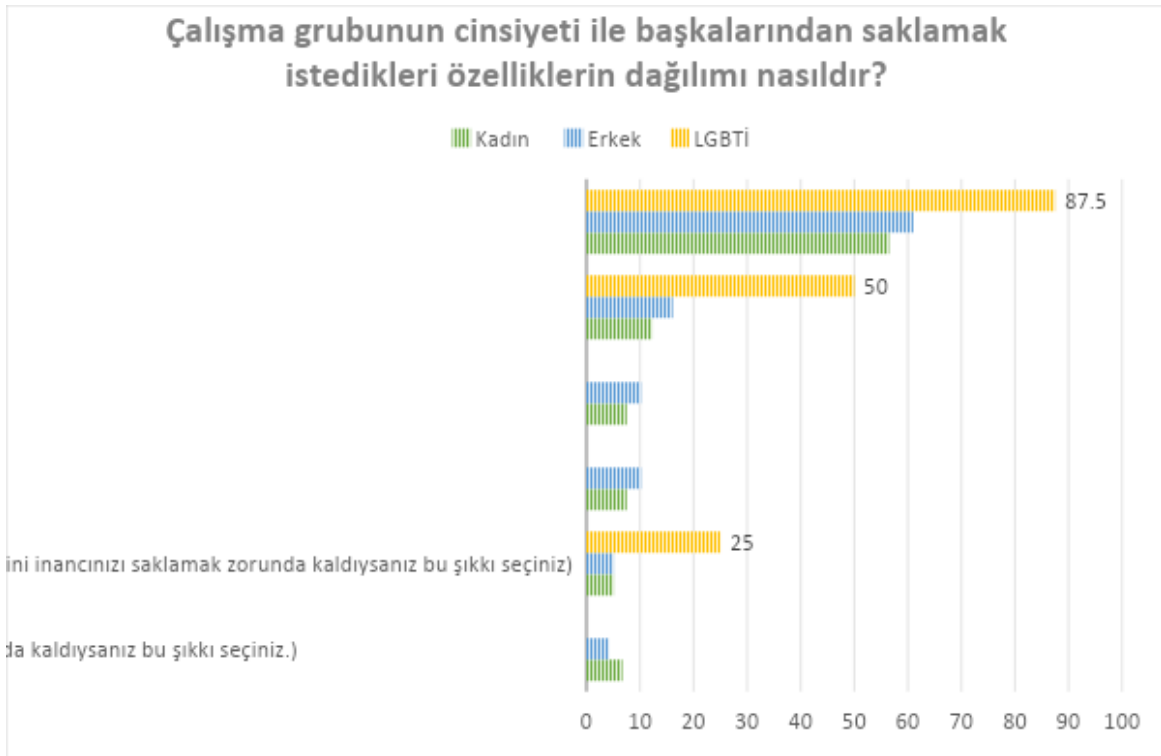




Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



Görüldüğü üzere genç katılımcılar ayrımcılığa uğramak korkusu ile siyasi görüşlerini saklamak zorunda hissetmektedirler. Siyasi görüşlerinden sonra memleketleri/etnik kökenleri gelmektedir. Cinsel yönelimlerini saklamak zorunda kaldığını beyan edenlerin oranı nispeten düşük görünse de, ankete katılanların içinde cinsel yönelimine dair beyanda bulunan genç öğrencilerin anket katılımcılarının %8'ini oluşturduğunu düşündüğümüzde cinsel yönelimi saklamak zorunda hissedenlerin oranının çok yüksek olduğunu görebiliyoruz. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere, LGBTİ+ genç öğrenciler siyasi görüşlerini, cinsel yönelimlerini ve dini inançlarını saklamak zorunda hissetmektedirler.



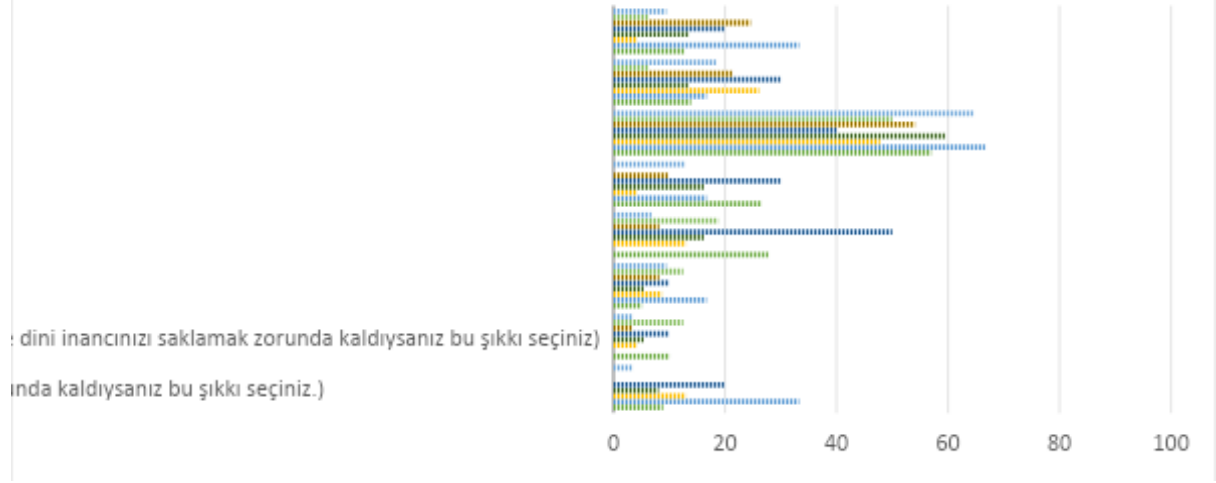


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Çalışma grubunun okudukları şehir ile başkalarından saklamak istedikleri özelliklerin dağılımı nasıldır?

Ankara Diyarbakır Hatay İstanbul İzmir Mardin Mersin Diğer



Projenin pilot illerine göre bakıldığında genç öğrencilerin saklamak zorunda hissettikleri özelliklerin dağılımı benzerlik göstermektedir. Tüm illerde ortak olarak öne çıkan husus siyasi görüşlerin saklanmak istenmesidir. Burada dikkat çeken bir konu İzmir ilinden katılan genç öğrencilerin ateist/agnostik olduklarını saklamak zorunda hissediyor olmalarıdır.



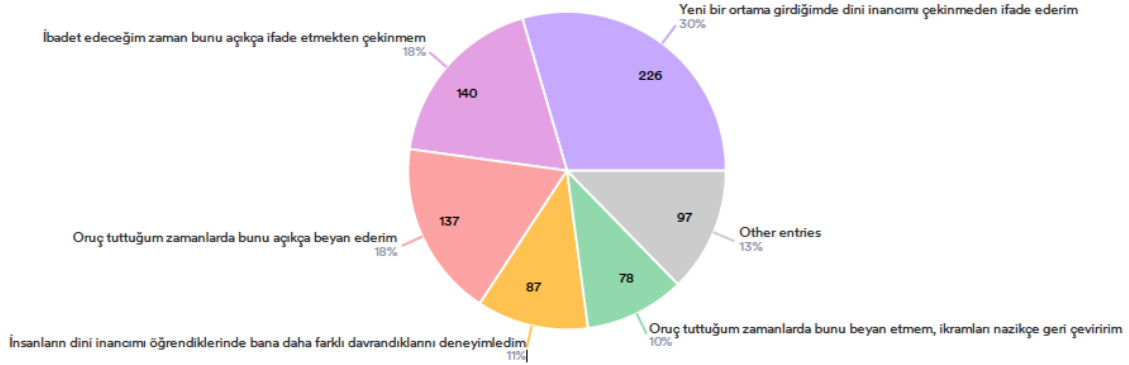
Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



Din veya Mezhep Nedeniyle Ayrımcılık:

Aşağıdaki seçeneklerden size uygun olanlarını seçiniz

765 Responses- 171 Empty



Genç öğrencilerin dini inançlarını rahatça ifade edip, edemediklerini anlamak için sorulan bir diğer soruda, oruç ve diğer ibadetlerini yerine getirirken bu durumu ifade etmekten çekinip, çekinmedikleri sorulmuştur. Buna göre genç öğrencilerin %66'sı dini inançlarını ve ibadetlerini yerine getirdiklerini ifade etmekten çekinmek zorunda hissetmediklerini beyan etmiştir.

Genç öğrencilerin dini inanç ve ibadetlerini çekinmek zorunda kalmadan beyan edebilmeleri ile cinsiyetleri arasındaki bağlantıya bakıldığında kadınlar ve erkekler arasında bir fark olmadığı gözlenmektedir¹.

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam

¹ Bu soruya cevap verenlerin cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim beyanlarında kadın ve erkek olarak beyan etmeyen kişilerin az olması nedeniyle, yani gözlem sayısı az olduğu için çözümleme tekniğinin varsayımlarını ihlal etmemek amacıyla, soru ikili cinsiyete göre analiz edilmiştir.



-Öğrencilerin yeni bir ortama girdiklerinde dini inançlarını çekinmeden;	İfade eder	153	70	223
	İfade edemez	100	48	148
Toplam		253	118	371

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
İbadet edeceğim zaman bunu açıkça ifade etmekten	Çekinmem	95	45	140
	Çekinirim	158	73	231
Toplam		253	118	

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
İbadet edeceğim zaman bunu ifade edersem tepki alacağımı düşünür, sessiz ve dikkat çekmeden yapmaya	Çalışırım.	29	14	43
	Çalışmam.	224	104	328
Toplam		253	118	371

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
Oruç tutacağım zaman bunu açıkça,	İfade eder	104	32	136
	İfade edemez	149	86	235
Toplam		253	118	371

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana	Çekinirim	33	13	46
	Çekinmem	220	105	325



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



olan tavırlarının değişmesinden				
Toplam		253	118	371

		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Dini inançlarının bilinmesi durumundan onlara karşı farklı davranıldığını	Deneyimledim	54	27	81
	Deneyimlemedim	199	91	290
Toplam		253	118	371

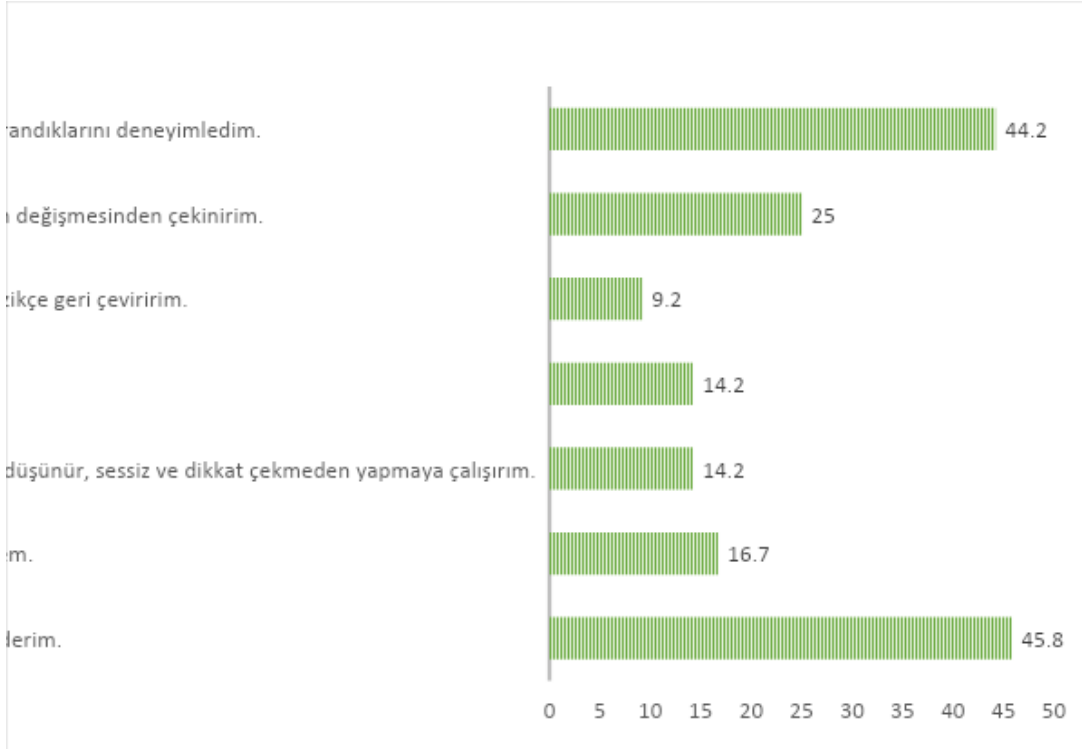
Din-Mezhep veya İnanmama Konusuna Göre Dini İnanç ve İbadetleri Saklama:
Katılımcıların dini inançlarına göre ayrımcılığa veya farklı muameleye uğrama oranlarını tespit etmek için inançlarını veya ibadetlerini saklamak durumunda kalıp, kalmadıkları sorulmuştur. Bu soruyu daha derinleştirmek için, Müslümanlık dışında bir dine inananlar veya inananmayanlar ve agnostik olanlar için aynı soru tekrarlanmıştır. Ayrıca mezhebi nedeniyle ayrımcılığa uğradığını düşünen kişilerin dini inançları nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarını düşünme oranları da ayrı bir tabloda değerlendirilmiştir.

Buna göre Müslüman olmayan kişilerin dini inançlarını ifade etmekte ve yeni bir topluluğa girdiklerinde inançlarını çekinmeden ifade etmekte, Müslüman olduğunu beyan eden katılımcılardan farklı davranmadıkları görülmektedir. Ancak diğer kişilerin dini inancını öğrendiklerinde bana farklı davrandıklarını gözlemledim diyen katılımcıların oranının Müslüman olduğunu beyan katılımcılardan çok daha yüksek olduğu gözlenmiştir.



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.

**HAK
LAR**
Eğit Hak
Eğit İnsan

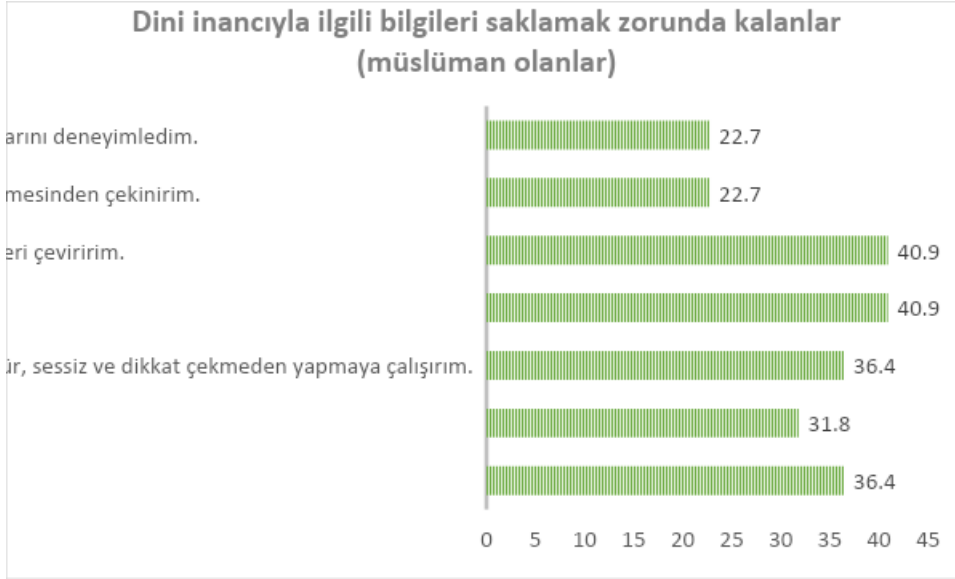


Dini inancıyla ilgili bilgileri saklamak zorunda kalanlar		
1- Yeni bir ortama girdiğimde dini inancımı çekinmeden ifade ederim.	45,8	55
2- İbadet edeceğim zaman bunu açıkça ifade etmekten çekinmem.	16,7	20
3- İbadet edeceğim zaman bunu ifade edersem tepki alacağımı düşünür, sessiz ve dikkat çekmeden yapmaya çalışırım.	14,2	17
4- Oruç tuttuğum zamanlarda bunu açıkça beyan ederim.	14,2	17
5- Oruç tuttuğum zamanlarda bunu beyan etmem, ikramları nazikçe geri çeviririm.	9,2	11
6- İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana olan tavırlarının değişmesinden çekinirim.	25	30
7- İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana daha farklı davrandıklarını deneyimledim.	44,2	53



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan



	Dini inancıyla ilgili bilgileri saklamak zorunda kalanlar	
1- Yeni bir ortama girdiğimde dini inancımı çekinmeden ifade ederim.	36,4	8
2- İbadet edeceğim zaman bunu açıkça ifade etmekten çekinmem.	31,8	7
3- İbadet edeceğim zaman bunu ifade edersem tepki alacağımı düşünür, sessiz ve dikkat çekmeden yapmaya çalışırım.	36,4	8
4- Oruç tuttuğum zamanlarda bunu açıkça beyan ederim.	40,9	9
5- Oruç tuttuğum zamanlarda bunu beyan etmem, ikramları nazikçe geri çeviririm.	40,9	9



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



6- İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana olan tavırlarının değişmesinden çekinirim.	22,7	5
7- İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana daha farklı davrandıklarını deneyimledim.	22,7	5



	Dini inancıyla ilgili bilgileri saklamak zorunda kalanlar	
1- Yeni bir ortama girdiğimde dini inancımı çekinmeden ifade ederim.	38,1	8
2- İbadet edeceğim zaman bunu açıkça ifade etmekten çekinmem.	23,8	5
3- İbadet edeceğim zaman bunu ifade edersem tepki alacağımı düşünür, sessiz ve dikkat çekmeden yapmaya çalışırım.	14,3	3
4- Oruç tuttuğum zamanlarda bunu açıkça beyan ederim.	4,8	1



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



5- Oruç tuttuğum zamanlarda bunu beyan etmem, ikramları nazikçe geri eviririm.	4,8	1
6- İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana olan tavırlarının değişmesinden çekinirim.	33,3	7
7- İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana daha farklı davrandıklarını deneyimledim.	61,9	13



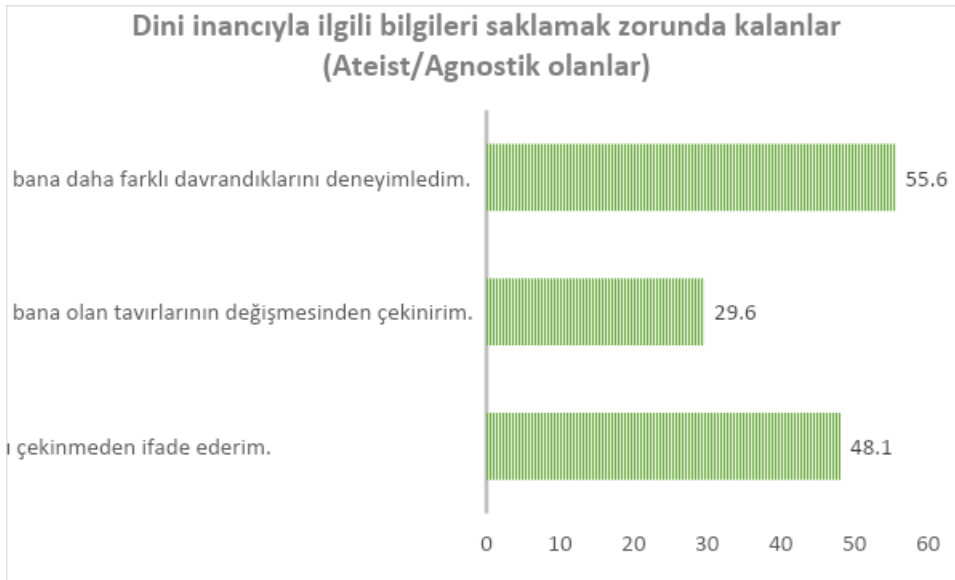
	Dini inancıyla ilgili bilgileri saklamak zorunda kalanlar	
1- Yeni bir ortama girdiğimde dini inancımı çekinmeden ifade ederim.	51,6	16
2- İbadet edeceğim zaman bunu açıkça ifade etmekten çekinmem.	25,8	8



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

3- İbadet edeceğim zaman bunu ifade edersem tepki alacağımı düşünür, sessiz ve dikkat çekmeden yapmaya çalışırım.	12,9	4
4- Oruç tuttuğum zamanlarda bunu açıkça beyan ederim.	19,4	6
5- Oruç tuttuğum zamanlarda bunu beyan etmem, ikramları nazikçe geri çeviririm.	3,2	1
6- İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana olan tavırlarının değişmesinden çekinirim.	19,4	6
7- İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana daha farklı davrandıklarını deneyimledim.	35,5	11



	Dini inancıyla ilgili bilgileri saklamak
--	--



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

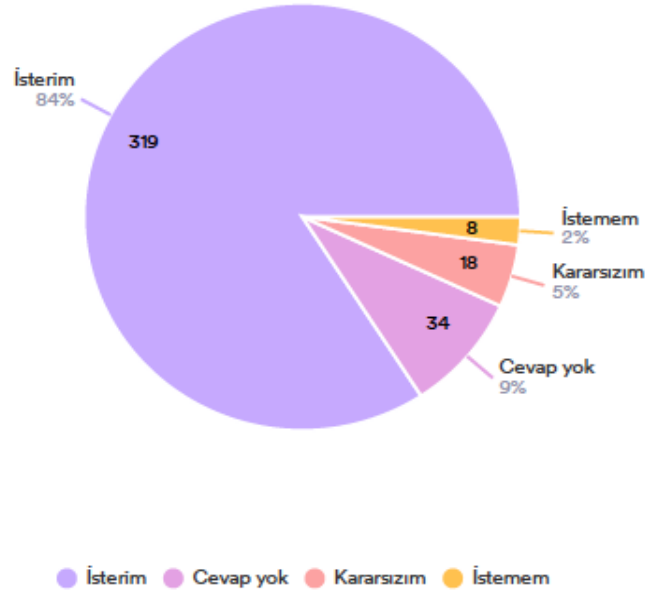


	zorunda kalanlar	
1- Yeni bir ortama girdiğimde dini inancımı çekinmeden ifade ederim.	48,1	26
6- İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana olan tavırlarının değişmesinden çekinirim.	29,6	16
7- İnsanların dini inancımı öğrendiklerinde bana daha farklı davrandıklarını deneyimledim.	55,6	30

Diğer Din ve Mezhepten Kişilerle Aynı Ortamda Bulunma

Sınıfımda başka dinden kişilerin olmasını ...

379 Responses- 171 Empty



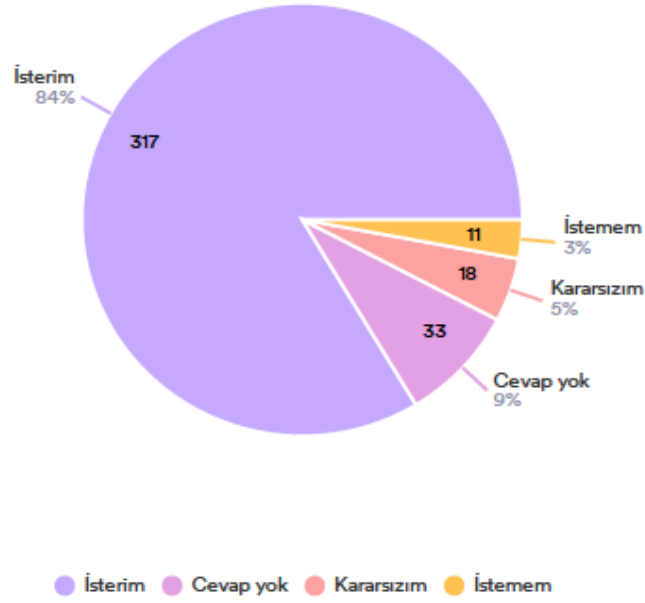


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Yurdumda başka dinden kişilerin olmasını ...

379 Responses- 171 Empty



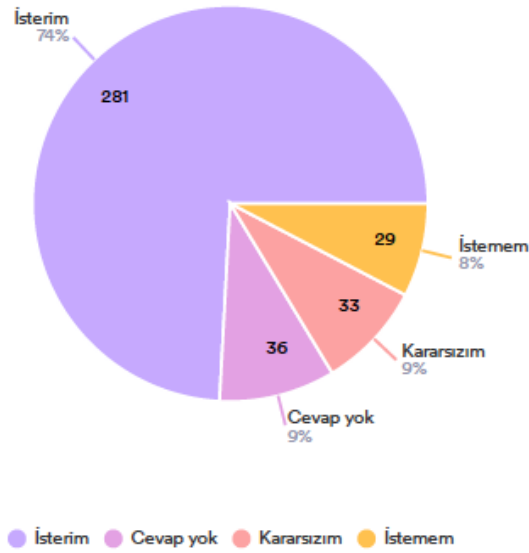


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



Öğrenci evimde başka dinden kişilerin olmasını ...

379 Responses- 171 Empty



Genç öğrencilerin farklı dine mensup kişilerle aynı ortamda bulunmak konusunda itirazı bulunmadığı gözlenmektedir. Kamusal alanlar olan sınıf ve yurttan da başka dinden kişiler olmasını istemeyenlerin oranı %2 ve %3 düzeyinde olmuştur. Aynı özel alanı paylaşmak konusunda da başka bir dine mensup kişi ile öğrenci evinde yaşamak istemeyeceğini beyan edenlerin oranı %8'de kalmıştır.

Aynı durum farklı mezhepten olan kişiler hakkındaki görüşleri sorulduğunda da gözlenmektedir:

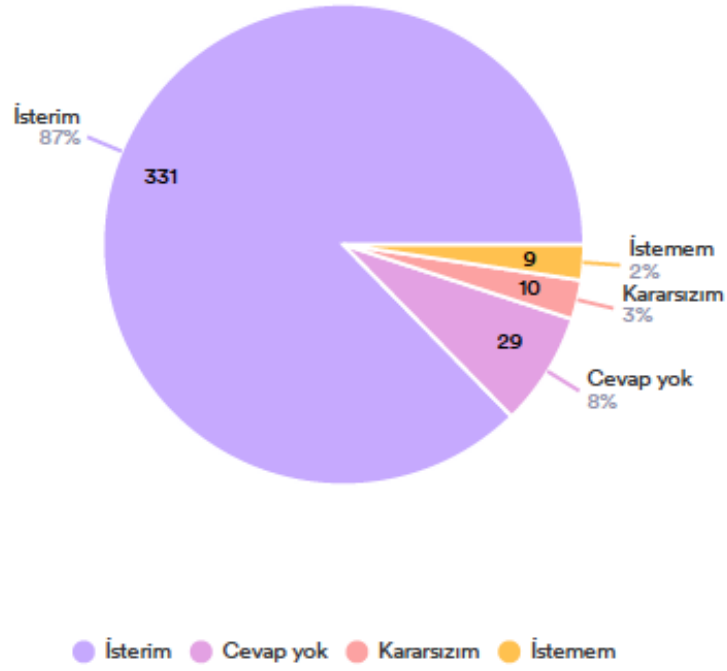


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Sınıfımda farklı mezhepten kişilerin olmasını ...

379 Responses- 171 Empty



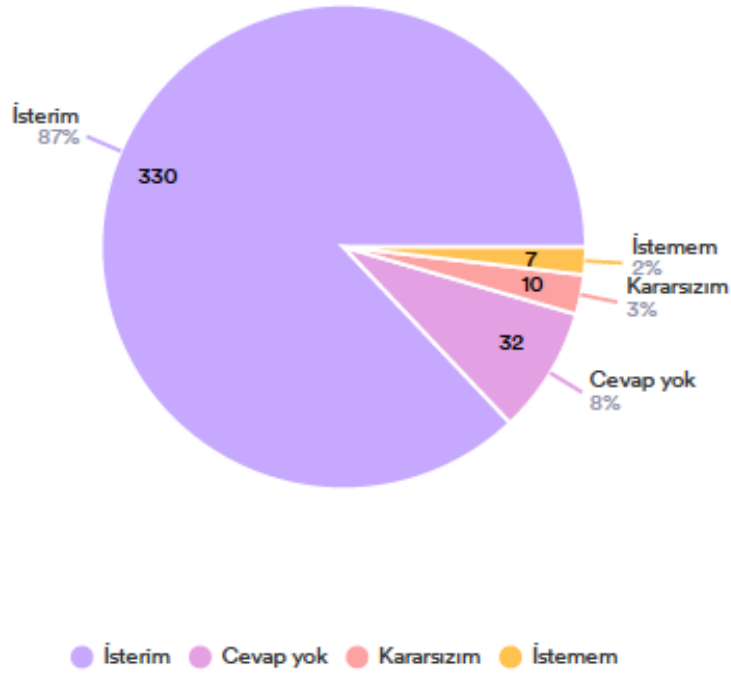


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Yurdumda farklı mezhepten kişilerin olmasını ...

379 Responses- 171 Empty



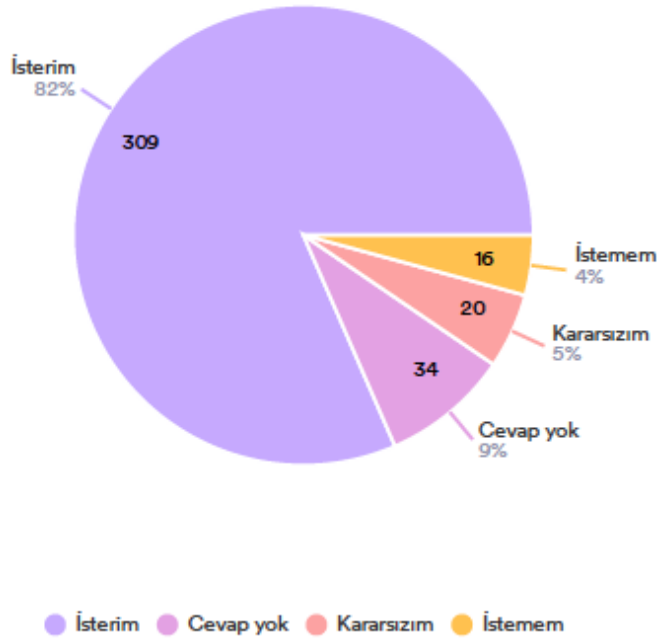


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



Öğrenci evimde farklı mezhepten kişilerin olmasını ...

379 Responses- 171 Empty



Görüldüğü üzere genç üniversite öğrencilerinde farklı mezhepten bir kişi ile yurt, sınıf ve öğrenci evini paylaşmak istemediğini beyan edenlerin oranı sırası ile %2 ve %4 düzeyinde kalmaktadır. Aynı öğrenci evinde farklı bir din mensubu ile kalmak istemeyenlerin oranının %8 olduğunu hatırd tuttuğumuzda, farklı mezhepten bir kişi ile kalmak istemeyen öğrenciler ile yarı yarıya bir farklılık olduğuna da dikkat çekmek gerekmektedir. Ancak her iki durumda da birlikte kalmak isteyen genç öğrencilerin oranının çok yüksek olduğu görülmektedir.

Cinsel Yönelim Nedeniyle Ayrımcılık:

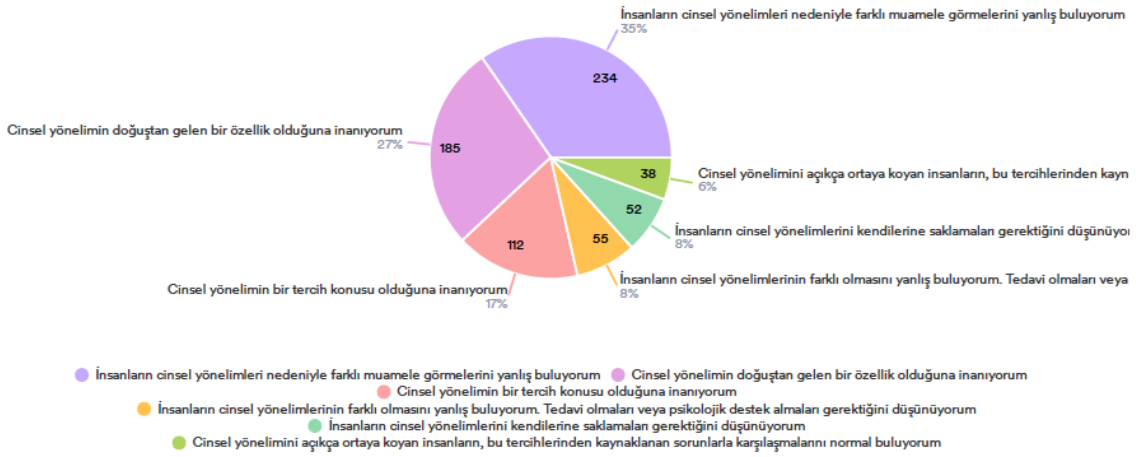
Ankete katılan genç öğrencilerin cinsel yönelime bakışlarını anlamak ve cinsel yönelim konusunda farkındalıklarını tespit edebilmek için bazı sorular sorulmuştur. Öncelikle cinsel yönelim konusunda farkındalığı tespit edebilmek için, cinsel yönelimin bir tercih konusu olup



olmadığı sorulmuş ve takiben de bu soru cinsel yönelimin yanlış bulunması ve psikolojik destek konusu olarak değerlendirilmesi içerikli sorular sorulmuştur.

Aşağıdaki ifadelerden size uygun olanlarını seçiniz:

676 Responses- 171 Empty



		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Öğrenciler cinsel yönelimin bir tercih konusu olduğuna	inanır	76	41	117
	inanmaz	177	77	254
Toplam		253	118	371

Buna göre katılımcıların %32'si cinsel yönelimi bir tercih konusu olarak görmekte ve cinsel yönelimini açıkça ortaya koyan insanların bu tercihlerinden dolayı sorunlarla karşılaşmasını da normal bulmaktadır. Bu kişilerin içinde cinsel yönelimi bir tedavi konusu olarak görenler de toplam katılımcıların %8'ini oluşturmaktadır. Genç üniversite öğrencileri arasında yapılan bir ankette, rassal dağılım hedeflenmişse de, ankete girmek konusunda vakit ayıran kişilerin genelden daha duyarlı oldukları varsayımını da akılda tuttuğumuzda bu oranların çok yüksek olduğunu belirtmek gerekmektedir. Katılımcıların %61'inin cinsel tercihinin doğuştan gelen bir özellik olduğunu ve bu nedenle farklı muameleye maruz kalınmasının yanlış olduğunu



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



düşünmesi cinsel yönelim konusunda farkındalık artırma çalışmalarına ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Cinsel yönelim konusunda cevap verenleri ikili cinsiyete göre ayırarak

değerlendirdiğimizde; soruya cevap veren genç üniversite öğrencisi erkeklerin cinsel yönelimi bir tedavi konusu sanmak ve cinsel yönelimi kendine saklamak ve cinsel yönelimin farklı olması nedeniyle farklı muamele görmeyi normal saymak konularında kadın öğrencilerden farklı cevaplar verdikleri görülmektedir. Verilen bu cevaplardan genç kadın öğrencilerin, cinsel yönelim konusunda genç erkek öğrencilerden daha duyarlı ve bilgili oldukları görülmektedir.

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
Öğrencilerin cinsel yönelimlerinin farklılıklarını yanlış bulması ve bu insanların tedavi olmaları ya da psikolojik destek almaları gerektiğine	İnanır	31	22	53
	İnanmaz	222	96	318
Toplam		253	118	371

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
Öğrenciler insanların cinsel yönelimlerini kendilerine saklamaları gerektiğini	Düşünür	26	25	51
	Düşünmez	227	93	320
Toplam		253	118	371

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
Öğrencilerin insanların cinsel yönelimini açıkça ortaya koyan insanların bu tercihlerinden kaynaklanan sorunlarla karşılaşmalarını normal	Bulurlar	18	20	38
	Bulmazlar	235	98	333
Toplam		253	118	371

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
İnsanların cinsel yönelimleri nedeniyle farklı muamele görmelerini yanlış	Bulur	164	61	225
	Bulmaz	89	57	146
Toplam		253	118	371

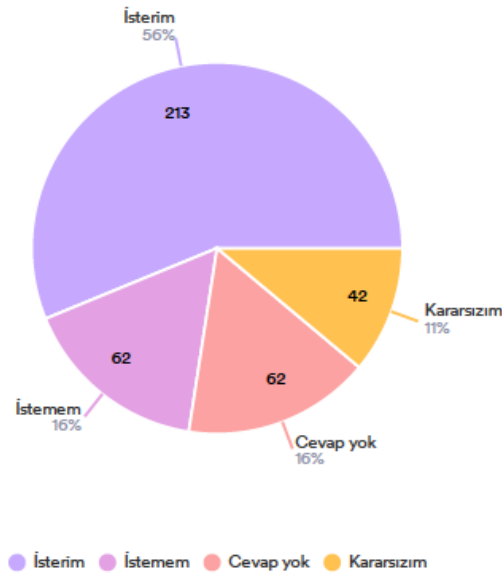


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Sınıfımda cinsel yönelimi farklı kişilerin olmasını ...

379 Responses- 171 Empty



Genç öğrencilerin cinsel yönelimi farklı kişilerle aynı ortamlarda bulunmak konusunda verdikleri cevaplara bakıldığında, aynı sınıfta bulunmak istemeyenlerin oranı %16 iken, aynı yurttta kalmak istemeyenler %23'e, aynı evde yaşamak istemeyenler ise %31'e yükselmektedir. Birlikte olunacak ortamın kamusalardan özele doğru gitmesi ile katılımcıların olumsuz cevaplarının yükselmesi anlamlı bir ilişkiyi ifade etmektedir.

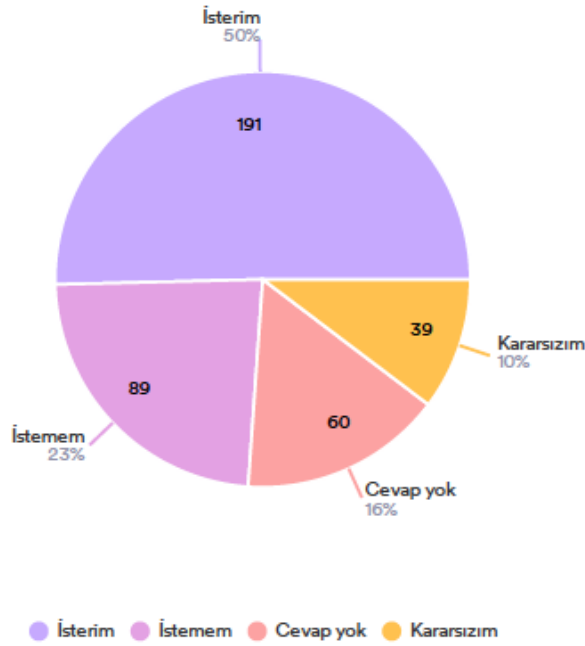


Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Yurdumda cinsel yönelimi farklı kişilerin olmasını ...

379 Responses- 171 Empty



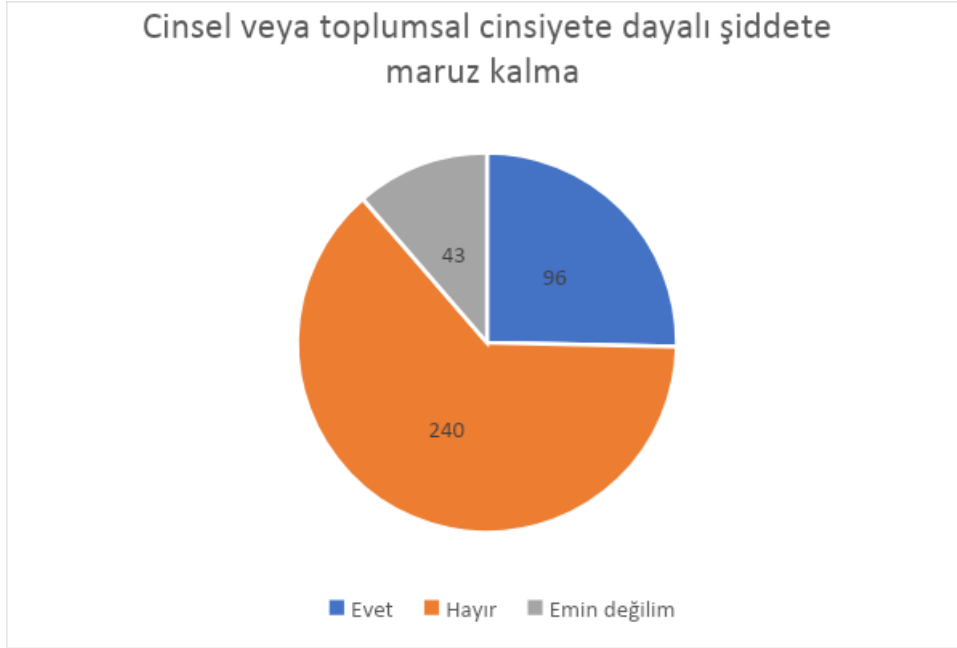
Cinsel veya Toplumsal Cinsiyet Nedeniyle Ayrımcılık:

Ankete katılan genç üniversite öğrencilerinin %25'i cinsel veya toplumsal cinsiyet nedeniyle şiddete maruz kaldığını belirtmiştir.



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan



Uğranılan şiddetin türüne baktığımızda psikolojik şiddet açık ara ile önde çıkmaktadır. Şiddetin farklı türlerine aynı anda maruz kalmak mümkün olduğu için, şiddete maruz kalan genç üniversite öğrencilerinin psikolojik şiddetle birlikte sırasıyla cinsel şiddet, ekonomik şiddet ve fiziksel şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Ankete katılanların eğitim durumu göz önüne alındığında fiziksel şiddetin son sırada çıkması alanda yapılan başka çalışmalarla da uyumludur. Eğitim düzeyi arttıkça fiziksel şiddete maruz kalma durumunun azaldığı diğer çalışmalarla ortaya konulmuştur. Ancak şiddete uğradığını beyan edenlerin %19'unun fiziksel şiddet görüyor olması, bu sorunun genç üniversite öğrencileri arasında da halen önemini koruduğunu da göstermektedir.



Şiddete maruz kaldığını beyan eden genç öğrencilere, şiddetin kim tarafından uygulandığı sorulduğunda açık ara ile öne çıkan cevap baba olmuştur. İkinci sırada gelen cevap ise sevgili (aynı evde yaşamadığı flörtü) olmuştur. Bu durum devam eden çalışmalarda flört şiddetine karşı özel adımlar atılması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca birlikte yaşanan partner ve resmi veya dini nikahlı eşlerin de şiddetin failleri olduğu bildirilmiştir. Şiddet faili olarak babanın yanı sıra ağabey ve erkek kardeş, dede, enişte gibi ailenin erkek bireyleri dahil edildiğinde aile içinde yaşanan şiddetin faili olan aile içi erkeklerin payı toplamda %83,4'e ulaşmıştır. Ancak bu durum aile içi şiddette ailenin kadın üyelerinin payı olmadığı sonucuna götürmemelidir. Anne, abla, anneanne şiddetinin payı da %57.9'dur². Şiddete maruz kalan genç öğrencilere yönelik çalışmalarda, özellikle güçlendirme çalışmalarında bu olgu da mutlaka göz önünde tutulmalıdır.

Soru şiddete uğrayan genç öğrencilerin aile ve ev içi şiddete uğradıkları varsayımı ile aynı hanede yaşaması muhtemel kişiler esas alınarak sorulmuştur, ancak diğer seçeneği

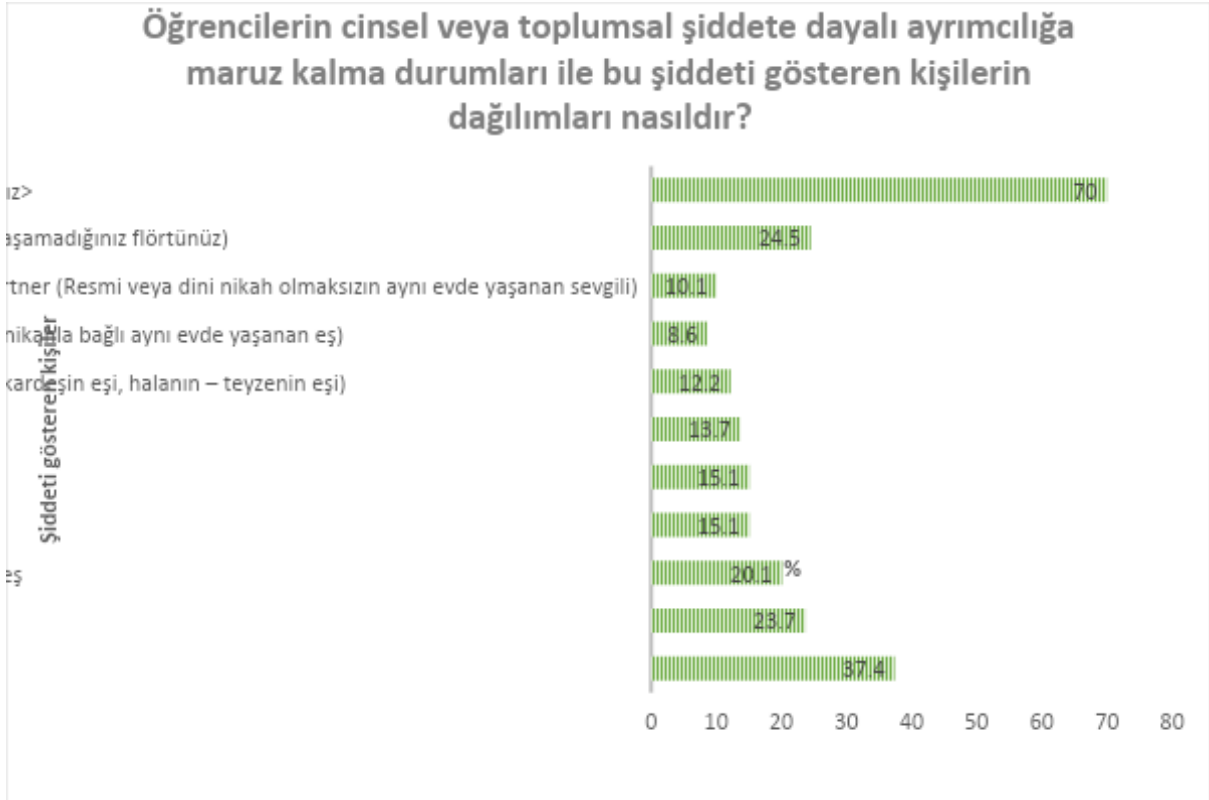
² Şiddete maruz kalan genç bireylerin aynı anda birden fazla failin uyguladığı şiddete maruz kalabiliyor olmaları nedeniyle toplam %100'den fazlasını vermektedir.



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

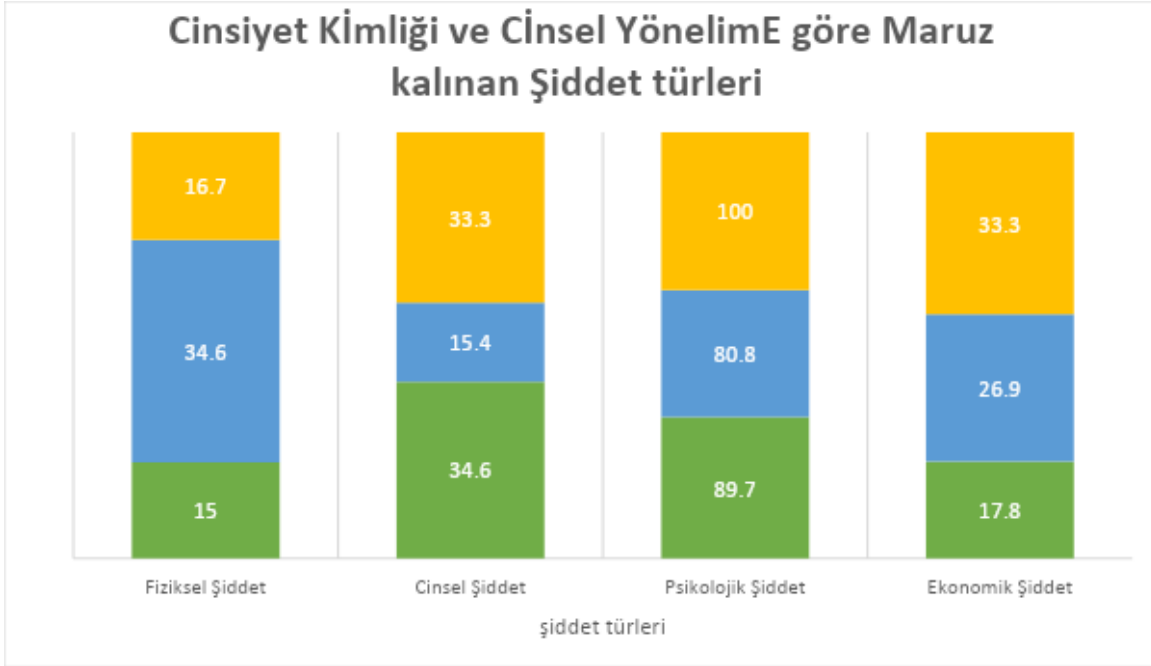


içerisinde önemli sayıda “arkadaş” cevabı da gelmiştir. Diğer seçeneğindeki geri kalan iki ağırlıklı grup; “dayı, teyze, kuzen” ve sokaktaki-işyerindeki-toplu taşımadaki tanımadıkları kişiler olarak görülmüştür. Bu durum da önümüzdeki dönemde sürdürülecek çalışmalarda genç öğrencilerin ev ve flört şiddeti dışındaki şiddet türlerine karşı güçlendirilmesi için çaba gösterilmesi gerektiğini göstermektedir.





Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



Kadın olduğunu ve ayrımcılığa uğradığını beyan edenlerin %15'i fiziksel, %34,6'sı cinsel, %89,7'si psikolojik ve %17.8'i ekonomik şiddete; erkek olduğunu ve ayrımcılığa uğradığını beyan edenlerin %34,6'sı fiziksel, %15,4'ü cinsel, %80,8'i psikolojik ve %26,9'u ekonomik şiddete maruz kalmıştır. LGBTI+ bireylerin %16,7'si fiziksel, %33,3'ü cinsel ve ekonomik ve %100'ü psikolojik şiddete maruz kalmıştır³.

Şikayet ve Önleme Mekanizmalarına ilişkin Algı:

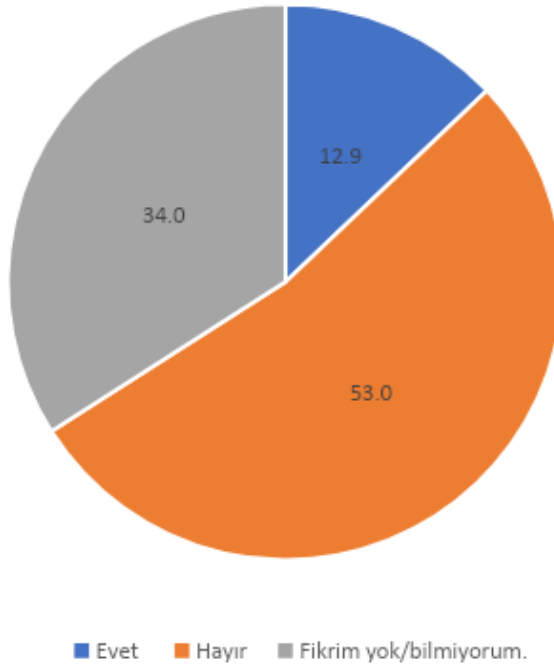
³ Şiddete maruz kalan genç bireylerin aynı anda birden fazla şiddet türüne maruz kalabiliyor olmaları nedeniyle toplam %100'den fazlasını vermektedir.



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

HAKLAR
Eğit Hak
Eğit İnsan

Öğrencilerin okudukları üniversitelerinde ayrımcılığa uğrayan bir kişinin rahatça başvurabileceği şikayet/önleme mekanizmalarının olduğuna ilişkin inançlarının dağılımları nasıldır? (%)



Ankete katılan genç üniversite öğrencileri arasında ayrımcılığa uğradıklarında başvurabileceği bir şikayet veya önleme mekanizmasının var olduğuna inananların oranı sadece %13'te kalmaktadır. Katılımcıların %53'ü etkili bir şikayet ve önleme mekanizması bulunmadığını beyan ederken %34'ü bu konuda fikri olmadığını beyan etmiştir. Etkili bir şikayet ve önleme mekanizması olarak ilk sırada üniversitelerdeki CTS birimleri görölmektedir. CTS Birimlerini öğrenci toplulukları takip etmektedir. Üniversite idari yapılanması içerisinde çoğu kez resmi bir yeri olmayan veya resmi olarak çok sınırlı roller verilen öğrenci topluluklarının disiplin şikayeti, özel güvenlik veya kolluğa yapılacak başvurulardan daha etkili görölmeleri dikkat çekici bir durumu göstermektedir. Öğrencilerin



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.

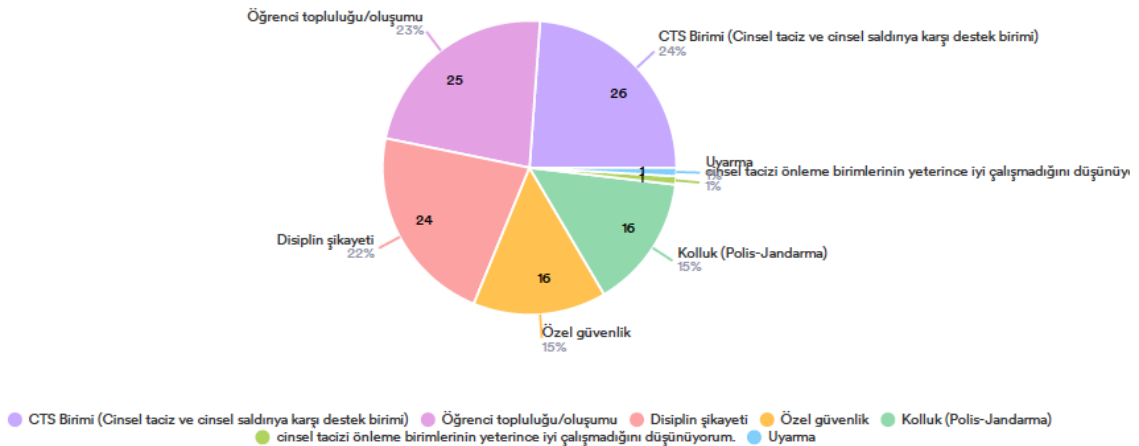


uğradıkları ayrımcılığa karşı öz örgütlenmelerini bir başvuru mekanizması olarak görüyor olmaları, öğrenci topluluklarının idaredeki yerinin güçlendirilmesi ve bu konuda yapılacak tüm çalışmalarda öğrenci topluluklarının bir bileşen olarak dahil edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Aşağıdaki tablo okunurken bu soruya cevap verilme oranının diğer tüm sorulardan yaklaşık 1/3 daha az olduğu da hatırdta tutulmalıdır. Ankete katılanların sadece %14'ü üniversitede ayrımcılığa karşı etkili bir başvuru yolu olduğunu düşündüklerini beyan etmişlerdir. Bu cevap ile uyumlu olarak katılımcıların 2/3'ünden fazlası etkili bir şikayet ve önleme mekanizması olarak hiçbir kurum veya mekanizmayı seçmemiştir.

Üniversitenizde ayrımcılığa uğrayan bir kişinin rahatça başvurabileceği şikayet/önleme mekanizmaları hangisi ya da hangileridir?

109 Responses- 500 Empty



Katılımcıların çoğunluğunun başvuru mekanizmalarına dair hiçbir şikâi işaretlememeyi tercih etmeleri nedeniyle aşağıda görülen diğer tablo hazırlanmıştır. Yukarıdaki pasta grafikte cevap verenlerin oranları dağıtılmıştır. Aşağıdaki tabloda ise ankete katılan genç üniversite öğrencileri arasında bir dağılım yapılmıştır. Böylece anket sonuçlarını okuyan kişilerin yanlış bir izlenim edinmelerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ankete katılan tüm genç öğrenciler hesaba katıldığında CTS birimine başvuru yapılabileceğini düşünen kişilerin oranı %6.9'a inmektedir. Özel güvenlik veya kolluğa rahatça başvuru yapabileceğini düşünenlerin oranı



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



%5'in altına inmektedir. Bu verilerin de gösterdiği üzere ankete katılan genç öğrenciler ayrımcılığa karşı güvenebilecekleri bir başvuru mekanizması olduğunu düşünmemektedirler.

Öğrencilerin okudukları üniversitelerinde ayrımcılığa uğrayan bir kişinin rahatça başvurabileceği şikayet/önleme mekanizmalarının dağılımları nasıldır?

		%
1- Disiplin şikayeti	24	6,3
2- CTS Birimi (Cinsel taciz ve cinsel saldırıya karşı destek birimi)	26	6,9
3- Özel güvenlik	14	3,7
4- Kolluk (Polis-Jandarma)	18	4,7
5- Öğrenci topluluğu/oluşumu	25	6,6
6- Diğer <Lütfen Yazınız>	2	0,5

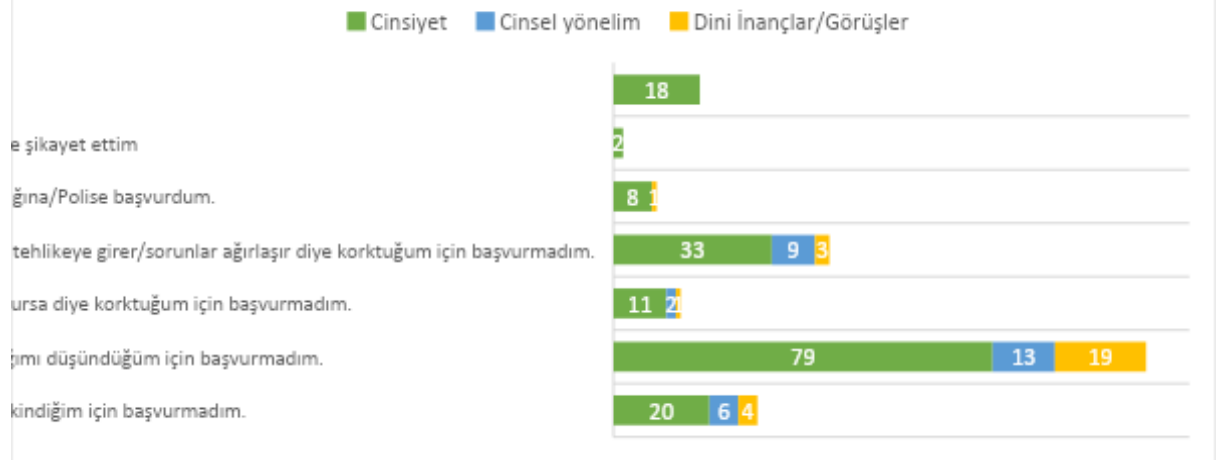
Ayrımcılığa uğrayan kişilerin yasal yollara başvurup başvurmadıkları sorulduğunda verilen cevaplar, önceki soruda sisteme güven duyulmadığına dair gözlemi güçlendirmektedir. Buna göre cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrayanların içinde küçük bir grup hukuki yolları (C. Savcılığına başvuru) veya idari yolları (Üniversite disiplin mekanizmasına başvuru) kullanmıştır. Bu grubun çoğunluğu ve cinsel yönelimi nedeniyle ayrımcılığa uğrayanlar ile dini inançları nedeniyle ayrımcılığa uğrayanlar ise herhangi bir hukuki veya idari başvuru yoluna gitmemişlerdir. Ayrımcılığa uğrayan kişilerin hukuki ve idari yollara başvurmasını engelleyen iki ana faktör, kişisel güvenliğin tehlikeye girmesi ve sistemin çalışmayacağına olan inanç olarak görölmektedir. Orta ve uzun vadede ayrımcılığın önlenmesi için başvuru mekanizmalarına olan güvenin artırılması ve başvuru yapan kişilerin kişisel güvenliğinin tehlikeye girmemesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği görölmektedir.



Haklar Projesi Avrupa Birliği Tarafından Desteklenmektedir.



Cinsiyetinden, cinsel yöneliminden ya da dini inancından/görüşünden dolayı ayrımcılığa ya da tacize uğrayanların yasal yollara başvurmakla ilgili görüşleri nasıldır?



Değerlendirme ve Öneriler:

7 ilde yapılan izleme toplantıları ve anket çalışmasına dayanan bu rapor Türkiye'deki ve Haklar Projesi'nin 7 pilot ilindeki gençlerin görüşlerine dayanarak hem gençlerin ayrımcılık algısının hem de maruz kaldığı ayrımcılık deneyiminin ortaya konulmasına çalışmıştır. Çalışma sonuçları bize Projenin geri kalan iki yılında sürdürülecek çalışmalar için de yön gösterecektir. İzleme toplantıları ve anket çalışmaları takip eden iki çalışma yılında yenilenecek, böylece çalışmanın derinleşmesi sağlanacaktır.

● **LGBTİ+'ların Tamamı Psikolojik Şiddet Mağduru:**

Çalışmada öncelikle altını çizmek gereken konulara bakıldığında; çalışmaya katılan tüm LGBTİ+'lar ayrımcılığa uğramaktadır LGBTİ+'lar arasında psikolojik şiddete uğradığını beyan edenlerin oranı %100'dür. Özellikle son dönemde sertleşen politik iklimle birlikte okunduğunda bu verinin çok önemsenmesi gerekmektedir.

● **Gençler Önleme ve Şikayet Mekanizmalarına Güven Duymuyor:**

Bir diğer önemli nokta genç öğrencilerin ayrımcılığı önleme ve şikayet mekanizmalarına güven duymuyor olmalıdır. Hem LGBTİ+'lar, hem de dini inancı nedeniyle ayrımcılığa uğradığını ifade eden kişiler, bu konuda bir hukuki mekanizmaya başvurmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum bir taraftan hukuki ve idari mekanizmaların iyileştirilmesi gerektiğini,



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



diğer taraftan da bu mekanizmalara yönelik güveni tesis edecek önlemler almak gerektiğini göstermektedir.

Ankete katılan genç üniversite öğrencisi kadınların içinde küçük bir bölümü şikayet mekanizmalarını çalıştırdığını beyan etse de; bu kadınların sayısı da çok azdır.

- **Şiddet Ailenin Tüm Bireylerinden Geliyor:**

Şiddetin kim tarafından uygulandığını tespit etmek için sorulan soruda bir numaralı fail olarak baba gösterilmiştir. Ancak verilen cevaplar ayrıca; eş, ağabey, erkek kardeş, dede, amca, dayı ve eniştenin de evde yaşanan şiddetin faili olduğunu ortaya koymaktadır. Ailenin ve geniş ailenin sadece erkek bireyleri değil; eş, anne, abla, kız kardeş, anneanne, babaanne, hala ve teyze de şiddet faileri olarak gösterilmiştir. Özellikle psikolojik ve ekonomik şiddet bakımından mağdurların bir çember içine alındığını ve şiddetin mağdurları ev, aile ve akrabalık ilişkileri bakımından tamamen saran bir durumda olduğu tespit edilmelidir.

Ankete cevap verenlerin eğitim durumu ile uyumlu şekilde fiziksel şiddet, diğer şiddet türlerinden daha az uygulanmaktadır. Diğer çalışmalarda da mağdurun eğitim düzeyi yükseldikçe fiziksel şiddete maruz kalma oranının düştüğü ortaya konulmuştur. Ancak fiziksel şiddetin sadece görel olarak düşük olduğu, uğranılan fiziksel şiddetin hala çok yüksek olduğu unutulmamalıdır.

Şiddet uygulayan failerin çeşitliliği ve uğranılan şiddet türleri şiddete uğrayan kişilere yönelik tüm çalışmalarda 360 derece yaklaşımı esas almanın şart olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

- **Flört ve Arkadaş Şiddeti/Akran Zorbalığı Çok Yaygın**

Çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer çok önemli sorun hem flört hem de arkadaş şiddetinin ve/veya akran zorbalığının çok yaygın olmasıdır. Aile üyeleri veya birlikte yaşanan eş tarafından uygulanan şiddette, genç bir öğrenci olmanın getirdiği psikolojik ve ekonomik etkenlerin şiddet sarmalından çıkmakta ciddi bir bariyer olduğu varsayılabilir. Oysa flört ve arkadaş ilişkisinin devam etmesi için bir kültürel ve ekonomik zorunluluklar içermeyen ilişki biçimleri olduğundan şiddete maruz kalındığında uzaklaşmanın aile ilişkilerine göre kolay olduğu varsayılabilir. Çalışmamızın sonuçları bize bu varsayımın geçerli olmadığını, özellikle şiddet içeren ortamda büyümüş ve halen o ortamda bulunan gençlerin toksik ilişkileri hayatlarından kolayca çıkaramadıklarını göstermektedir. Bu nedenle alanda yapılacak



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Çalışmalarda; şiddete maruz kalan kişilerin aileden veya yetişme çevresinden gelen bu özelliklerine dikkat edilmesi gerektiğini göstermektedir.

- **Öğrenciler z örgütlenmelerine Güven Duyuyorlar**

Çalışmada niversite ğrenci topluluklarının ayrımcılığı nleme ve şikayet mekanizması olarak diğer tüm kurumlardan daha fazla güvene sahip olduğu anlaşılmaktadır. Genç ğrencilerin bu gerçeği iki ayrı yönden dikkate alınmalıdır. Birincisi genç öğrencilerin örgütlenmeleri desteklenmeli, bu örgütlerin önündeki engellerin kaldırılması için çaba harcanmalıdır. İkincisi de bu konuda yapılacak tüm çalışmalarda niversite kulüp ve oluşumlarının dahil edilmesi için çaba harcanmalıdır.

- **Dini Konular Ayrımcılık Nedeni Olmaya Devam Ediyor**

Ülkemizde uzun yıllardır tartışma konusu yapılan dini konuların, ayrımcılık nedeni olmaya devam ettiği grlmektedir. Örneğin ankete katılan genç niversite ğrencilerinin %55'i ateist veya agnostik olduklarının anlaşıldığında kendilerine yapılan muamelenin değiştiğini, aynı Şekilde Müslümanlık dışındaki bir dine inanan genç niversite ğrencilerinin %62'si dinlerinin farklı olduğu anlaşıldığından kendilerine farklı muamele edildiğini belirtmektedirler. Mezhebi nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldığını düşünen genç öğrencilerin %51'i yeni bir ortama girdiğinde dini inançlarını çekinmeden ifade ettiklerini söylemektedirler. Bir diğer ifade ile mezhebi nedeniyle ayrımcılığa uğramış olan her iki gençten birisi inançlarını ifade etmekten çekinmektedir. Burada dikkat çekmek gereken nokta ise bu oranın tüm diğer gruplardan daha yüksek olmasıdır. Müslüman olan ve mezhebi yüzünden ayrımcılığa uğramadığını beyan edenler, Müslümanlık dışında bir dine inanan ve ateist veya agnostik olan genç niversite ğrencilerinin yeni bir ortama girdiğinde dini inançlarını çekinmeden beyan etme oranlarının hepsi daha düşüktür.

Bu noktada dini konuların belirli lde tabu olmaya devam ettiğini tespit etmek gerekmektedir. Katılımcıların diğer din mensupları ile sınıf, yurt ve evlerini paylaşmak konusunda istekli olmaları önemli bir sonuçtur. Dini farklılıklar nedeniyle önyargıların ortadan kaldırılması bakımından farkındalık arttırıcı çalışmalar yapmak gerektiğini göstermektedir.

- **Ayrımcılığa ve şiddete Maruz Kalanlar da Bir Arada Yaşamaya İstekli:**



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Ayrımcılığa uğradığını ifade eden veya ayrımcılığa uğrayıp uğramadığından emin olmayan kişiler, ankete katılan genç öğrencilerin yarısından fazla (%62) olmasına rağmen ankete katılan kişilerin büyük çoğunluğunun (%80) farklı etnik grup, din, cinsel yönelime sahip kişilerle aynı ortamlarda bulunmak istediği tespit edilmiştir. Bu durum bizim gelecek için ümitli olmamızı ve gelecekteki çalışmalarımıza en önemli dayanak olacak olan noktayı oluşturmaktadır. Gençlerin diğer kişilere yönelik tavırları uğradıkları ayrımcı deneyimlere göre değil, kendi tercihlerine göre şekillenmektedir.

Sonuç

Proje kapsamında yapılan yuvarlak masa toplantılarını, Çalıştay ve diğer toplantıları bir bütün olarak değerlendirdiğimizde Haklar Projesinin ilk yılı içerisinde bir yandan bir ađ oluşturmak ve diğer yandan veri toplamak adına önemli çalışmalar yaptığını tespit etmek gerekmektedir. Projenin yedi pilot ilinde gerçekleşen ve gençlerin katılımıyla yürütölen insan hakları izleme toplantıları, rapor taramaları ve gerçekleştirilen anket çalışması, Projenin birinci yılının sonunda ortaya çıkan bu raporu yazabilmek için yeterli veriyi sağlamıştır. Projenin bu başlığındaki çalışmaları en kısa haliyle özetlemek gerekirse, iki ana tespit öne çıkmaktadır. Birincisi gençlerin büyük bir çoğunluğu ayrımcılığa veya bir şiddet türüne uğradığını beyan etmektedir. İkincisi ise genç öğrenciler kendilerinden farklı kişilerle birlikte yaşama iradelerini açıkça ve yüksek sesle dile getirmektedirler. Gençlerin kimliklerine, buldukları ortama göre uğradıkları şiddet ve ayrımcılık oranları farklılıklar göstermekle birlikte, gençler düzenli olarak ayrımcılık ve şiddete maruz kalmaktadır. LGBTİ+'ların durumunda şiddete uğrama oranı %100'e kadar ulaşabilmektedir. Anket çalışması bize şiddetin ailenin tüm üyeleri tarafından gerçekleştirilmekte olduğunu göstermektedir. Ayrıca genç öğrencilerin şiddet ve ayrımcılığa karşı sistem içerisinde sunulan mekanizmalara karşı güveni olmadığını da tespit etmekteyiz. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, gençlerin kendilerinden farklı kişilerle birlikte yaşamak isteyip istemediği sorulduğunda, çok yüksek oranda birlikte yaşama iradesi gösterdiği tespit edilmektedir. Bu durum gelecekteki tüm çalışmalar için çok önemli bir dayanak oluşturmaktadır.

Gençlerin farklı kimliklerden kişilerle birlikte yaşama iradesinin yüksek olduğunu da göz önünde tutarak şikayet mekanizmalarına olan güvenin artırılması durumunda bu mekanizmalara gençler tarafından bilgi akışı sağlanacağını varsayabiliriz. Böylece şiddet ve



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



ayrımcılığı önleme konusunda etkin bir sistemin, genç öğrencilerin de desteğini alacağını öngörebilmekteyiz.

Ayrımcılığın ve şiddetin farklı türlerini önlemek için yapabileceklerimize baktığımızda şu hususları önerebiliriz:

1. Genç öğrencileri hakları ve mevcut ayrımcılık önleme ve şikayet mekanizmaları hakkında eğitmek: Önleme ve şikayet mekanizmaları hakkında eğitim, çalıştaylar, kampanyalar ve bilgilendirme toplantıları yoluyla yapılabilir.
2. Şikayet sistemini iyileştirme ve kullanmayı teşvik: Ayrımcılık olayları için güvenli ve gizli bir raporlama sistemi oluşturulmalı ve öğrencilerin hem sistemin kendisinden ve hem de anonim olarak kullanma olanağından etkin biçimde haberdar olmaları sağlanmalıdır. Böylece sisteme güven oluşturmaya ve daha fazla öğrenciyi öne çıkmaya teşvik etmeye yardımcı olabilir.
- 3.
4. Yasal mekanizmaları iyileştirme: Ayrımcılığı ele almak için sadece idari mekanizmaları değil, yasal mekanizmaları da iyileştirmek gerekmektedir. Yasal mekanizmaları daha erişilebilir ve gençlerin ihtiyaçlarına duyarlı hale getirilebilir.
5. Destek sağlama: Uğradığı ayrımcılığı veya şiddeti bildirenlere hem duygusal ve hem de pratik destek sunulmalıdır. Sözelimi şiddete uğrayan bir genç şikâyet etmeye karar verdiğinde, sadece hukuki veya idari bir süreç başlamamalı aynı zamanda psikolojik destek ve barınma desteği gibi yan süreçler de işletilmelidir.
6. Dahil etme kültürünü teşvik: İdari ve yasal süreçleri geliştirmek çok önemli olsa da bu konular şiddet veya ayrımcılık içeren eylem gerçekteştikten sonra devreye girecek olan aşamalardır. Dahil etme kültürünü ve çeşitliliğe saygıyı besleyen ve ortaya çıkan ayrımcılık veya zorbalık olaylarını aktif olarak ele alan bir ortam oluşturulduğu takdirde bu eylemlerin yapılma sıklığı da zaman içerisinde azalacaktır. Bu, kültür değişikliğine yönelik çalışmalar eğitim ve bilinçlendirme girişimleri yoluyla yapılabilir.

Sonuç olarak, gençlerin ayrımcılık ve önyargıya karşı tutumları ve bir arada yaşama isteği, toplumumuzun geleceği açısından son derece önemlidir. Gençlerin kültürel çeşitliliğe saygı duyması ve farklılıkları kabul etmesi, toplumumuzun da birlikte ve barış içinde yaşamasına yardımcı olacaktır.



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



Haklar Projesi kapsamında gerçekleştirilen bu rapor sonraki yıllarda da devam ettirilecek olup, gençlerin ayrımcılık karşısında güçlendirilmesi için gerçekleşecek çalışmalara kaynak olabilecek verilerin düzenli olarak toplandığı sürekli bir rapor haline gelmesi için çalışılacaktır. Böylece bu alanda üretilecek diğer projelerin ve alandaki diğer tüm çalışmaların üzerine inşa edilebileceği önemli bir temel ortaya konulmuş olacaktır.



KAYNAKÇA

1. Alemdar, Z. 2018. Baskı Grupları ve Sivil Toplum. Sabri Sayarı ve Hasret Dikici Bilgin (Der.), içinde Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar, 169 – 188. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
2. Yıldırım, M. 2023. Din veya İnanç Özgürlüğünün Kolektif Boyutu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
3. Erdoğan, E. ve Uyan Semerci, P. (2021). İçerik Analizi., içinde Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklilikler, Sınırlılıklar Ve İncelikler, 205 – 220. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
4. AB İlerleme Raporları 2022 - 2021 – 2020
5. Dünya Özgürlük Raporu 2022
6. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Born_Free_and_Equal_WEB.pdf
7. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Born_Free_and_Equal_WEB.pdf
8. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_2020-2024.pdf
9. Uluslararası Af Örgütü 2021/22 Raporu Dünyada İnsan Haklarının Durumu
https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/UAO%CC%88_Y%C4%B1I%C4%B1k_Rapor_TR_2021_22.pdf
10. Türkiye'de Din veya İnanç Temelli Nefret Suçları 2020 Raporu
<https://inancozgurlugugirisimi.org/wp-content/uploads/2021/09/din-veya-inanc-temelli-nefret-suclari-2020.pdf>
11. Türkiye'de Din, İnanç veya İnançsızlık Temelli Nefret Suçları 2021 Raporu
<https://inancozgurlugugirisimi.org/wp-content/uploads/2022/09/iog-din-inanc-veya-inancsizlik-temelli-nefret-suclari-2021.pdf>
12. Temenniden Eyleme: Türkiye'de Din veya İnanç Özgürlüğü İlerleme Raporu
<https://inancozgurlugugirisimi.org/wp-content/uploads/2022/04/iog-din-veya-inanc-ozgurlugu-izleme-raporu-2022-tr.pdf>
13. İHD 2021 Yılı Kadın Raporu
14. 021 Yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu
<https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2022/10/2021-y%C4%B1I%C4%B1-raporu.pdf>



Haklar Projesi Avrupa
Birliği Tarafından
Desteklenmektedir.



15. Gençlerin İnsan Hakları Algısı: Kamuoyu Araştırması Hakikat Adalet Hafıza Merkezi & Konda Araştırma ve Danışmanlık

16. Özgür ve Eşit Yaşamak: LGBTİ Kişilere Karşı Şiddet ve Ayrımcılıkla Mücadele İçin Devletler Ne Yapıyor? BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği - Kaos GL

<https://kaosgilderneđi.org/images/library/o-zgu-r-ve-es-it-yas-amak-web.pdf>

17. 2019 Yılında Türkiye'de Gerçekleşen Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu

<https://kaosgilderneđi.org/images/library/2020nefret-suclari-raporu-2019-kucuk.pdf>

18. Türkiye'de Özel Sektör Çalışanı Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks ve Artıların Durumu2

<https://mail.google.com/mail/u/1/#inbox/QgrcJHsbjxNjXlInMZgqrQfdNcLJZPsTB?projector=1&messagePartId=0>.